

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

**Postavení osob samostatně výdělečně
činných v právu sociálního zabezpečení**

Diplomová práce

Michaela Lysá

Vedoucí diplomové práce:
JUDr. Jana Zemanová

Praha, srpen 2009

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 31.8.2009

Michaela Lysá

OBSAH

OBSAH	0
ÚVOD	1
1 HISTORICKÝ VÝVOJ POSTAVENÍ OSOB SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÝCH V PŘÁVU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	2
1.1 Vývoj do roku 1948 a zákon č. 99/1948 Sb.	2
1.2 Změny v právní úpravě od roku 1956	6
1.3 Zákon č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení a následné změny	8
2 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ A OSOBY SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÉ	11
2.1 Účast osoby samostatně výdělečně činné na sociálním zabezpečení	11
2.2 Definice osoby samostatně výdělečně činné	12
2.3 Definice samostatné výdělečné činnosti	13
2.4 Hlavní samostatná výdělečná činnost	15
2.5 Vedlejší samostatná výdělečná činnost	15
3 ÚČAST OSOB SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÝCH NA DŮCHODOVÉM POJIŠTĚNÍ	20
3.1 Prameny současné právní úpravy	20
3.2 Podmínky účasti osob samostatně výdělečně činných na důchodovém pojištění, vznik a trvání účasti	22
3.3 Pojistné na důchodové pojištění osob samostatně výdělečně činných	24
3.4 Odvod pojistného	25
3.5 Vyměřovací základ	26
3.6 Výše procentních sazeb u osob samostatně výdělečně činných	31
3.7 Povinnost a odpovědnost osob samostatně výdělečně činných	32
4 ÚČAST OSOB SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÝCH NA NEMOCENSKÉM POJIŠTĚNÍ	41
4.1 Prameny právní úpravy do 31.12.2008 a změny v souvislosti s přijetím zákona č. 187/2006 Sb.	41
4.2 Vznik a zánik účasti osob samostatně výdělečně činných na nemocenském pojištění	43
4.3 Povinnosti OSVČ v nemocenském pojištění	44
4.4 Dávky náležející z nemocenského pojištění	45
4.5 Způsob platby pojistného na nemocenském pojištění	50
5 OSOBY SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÉ A ZDRAVOTNÍ POJIŠTĚNÍ	52
5.1 Osoby samostatně výdělečně činné	52
5.2 Povinnost osob samostatně výdělečně činných	53
5.3 Vyměřovací základ	54
5.4 Způsob platby pojistného	55
6 ORGANIZACE A PROVÁDĚNÍ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ OSOB SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÝCH	57
6.1 Orgány provádějící sociální zabezpečení	57
6.2 Ministerstvo práce a sociálních věcí	58
6.3 Česká správa sociálního zabezpečení	59
6.4 Okresní správy sociálního zabezpečení	60
ZÁVĚR	62
Shrnutí současné právní úpravy s poukázáním na nejzávažnější problémy a návrh možných řešení	62
SEZNAM ZKRATEK	66
POUŽITÁ LITERATURA	67
INTERNETOVÉ ZDROJE	69
SEZNAM PŘÍLOH	70
Příloha 1	71
Příloha 2	73
Příloha 3	74
Příloha 4	75
Příloha 5	76
RESUMÉ	77

ÚVOD

„Každý člověk má vrozenou potřebu pocitu zabezpečení. Na všech kontinentech a za všech časů, ve všech civilizacích a kulturách, se člověk vždycky obával nejistých zítřků.“¹ Člověk se proto vždy snažil zabezpečit se do budoucna a i z tohoto důvodu postupem času vznikají systémy sociálního zabezpečení.

Na našem území má sociální zabezpečení tradici přesahující sto let. První zákony zakotvující sociální pojištění vznikly již na konci 19. století a od té doby prošly složitým vývojem a je mnohdy velmi nesnadné pochopit jejich vzájemnou provázanost a jejich mnohé změny. Složitost a nepřehlednost právní úpravy týkající se sociálního zabezpečení, zejména osob samostatně výdělečně činných, byla jedním z důležitých impulsů pro vypracování této diplomové práce.

Jedním z dalších podnětů byla i skutečnost, že během vypracovávání této práce začal platit dlouho odkládaný zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění (dále jen ZNP), který přinesl řadu změn i v dalších předpisech sociálního zabezpečení. Velká část problematiky postavení osob samostatně výdělečně činných v právu sociálního zabezpečení tedy prošla změnami a považuji za účelné ji shrnout a zamyslet se nad tím, které změny jsou ku prospěchu a v čem zůstaly i nadále nedostatky. Při tomto posouzení budu vycházet mimo jiné i z praktických poznatků pracovníků okresní správy sociálního zabezpečení.

Ve své práci nejdříve nastiňuji historický vývoj právní úpravy upravující důchodové a nemocenské pojištění osob samostatně výdělečně činných od jejich počátků v polovině 19. stol. až do současnosti, dále se zabývám osobami samostatně výdělečně činnými v současné právní úpravě, a to jak v důchodovém a nemocenském pojištění, tak i ve zdravotním pojištění. To vše z hlediska obecného a teoretického, ale také s ohledem na praktickou stránku, kdy se v závěru své práce pokouším shrnout současný stav této problematiky s poukazem na její drobné nedostatky a možnost jejich dalšího řešení.

Tato práce byla uzavřena k datu 31.8.2009.

¹ Rys, V., *Česká sociální reforma. Sociologická studie*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0588-0

1 HISTORICKÝ VÝVOJ POSTAVENÍ OSOB SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÝCH V PRÁVU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

1.1 Vývoj do roku 1948 a zákon č. 99/1948 Sb.

Vývoj v českých zemích se v období středověku podobal většině evropských zemí. „S rozvojem řemesel a výrobních vztahů vůbec docházelo k častějšímu sdružování řemeslníků a postupně vznikaly svépomocné podpůrné spolky, organizované zpravidla na cechovním, resp. profesním základu. V devatenáctém století již existovala řada řemeslnických spolků, družstev a tovaryšských bratrstev.“²

Do těchto vztahů pak stále častěji vstupuje stát. V dobách Rakouska-Uherska začala být svépomocná sdružení nahrazována státem organizovanými institucemi. V revolučním roce 1848 bylo založeno Ministerstvo pro obchod, živnosti a veřejné stavby, které delegovalo pravomoci na okresní hejtmansví, jež přijímala oznámení o samostatném provozování svobodných živností, udělovala koncese při živnostech koncesovaných a schvalovala živnostenské provozovny. „Provozování živností bylo v Rakousku jednotně uzákoněno až v roce 1859, kdy byl zákonem č. 227 ř. z. ze dne 20. 12. 1859 schválen živnostenský řád. Rozlišoval živnosti výrobní, obchodní, služeb osobních – dále koncesované, řemeslné (povinností byl výuční a pracovní list) a svobodné (ostatní). Novelou zákona č. 39 ř. z. ze dne 15. 3. 1883 byl živnostenský řád z roku 1859 rozšířen a prohlouben a zároveň bylo nařízeno, že všichni živnostníci (vyjímaje továrníky) musí být členy nucených čili závazných živnostenských společenstev.“³

Nejvýznamnějšími kroky k zavedení sociálního zabezpečení bylo po vzoru bismarckových reforem přijetí zákona o povinném úrazovém pojištění v roce 1887,

² TRNKA, J., *Změny v důchodovém pojištění* [online]. IHNED.CZ. [cit. 5.1.2009]. Přístup z: <http://ihned.cz/c410041240-14142200-000000-d-zmeny-v-duchodovem-pojisteni>

³ http://www.komora.cz/hk-cr-top-02-sede/hospodarska-komora-cr/co-je-hk-cr/historie/art_22165/historie-obchodnich-a-zivnostenskych-komor-na-uzemi-ceskych-zemi.aspx [online].

zákona o povinném nemocenském pojištění dělnictva v roce 1888 a zákon o pojištění hornickém o rok později. Podle uvedených zákonů byli pro případ úrazu a nemoci pojištění pouze zaměstnanci, na samostatně výdělečně činné živnostníky a obchodníky se tento systém sociálního pojištění nevztahoval.

Termín OSVČ se u nás poprvé objevuje po roce 1918 v nově vznikající legislativě ČSR. V nařízení vlády č. 659/1919 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon ze dne 11. prosince 1919, č. 658 Sb. z. a n., o všeobecné dani z převodu statků a pracovních výkonů a o dani přepychové je uvedeno, že „za podnikatele, t.j. veškeré osoby provozující samostatně výdělečnou činnost jsou považovány rolníci, živnostníci, obchodníci, řemeslníci, tovární a dopravní podniky, dále lékárny, advokáti, notáři, civilní inženýři, stavitelé, lékaři, babičky, zubní technici, hotely, pense, podniky zábavní všeho druhu, vyučovací a jiné podniky, které provozují po živnostensku služby a výkony všeho druhu.“⁴

Po vzniku samostatného československého státu se prvorepubliková vláda pustila do reformy sociálního pojištění. „Již v roce 1921 byla vládou sestavena odborná komise při ministerstvu práce, která pracovala dva roky a připravila přesně a dobře promyšlenou sociální reformu“⁵ a sice zákon č. 221/1924 Sb. z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. „Šlo o první zákon na světě, který pojal sociální pojištění jako celek a upravil zdravotní služby a také nemocenské, invalidní a důchodové pojištění do jednoho systému.“⁶ Jak Prof. Tomeš uvádí, tak „i tento systém měl své nedostatky. Nedokázali sloučit do jednoho systému všechny výdělečně činné. Mimo zůstali státní zaměstnanci, vysocí úředníci, osoby samostatně hospodařící, rolníci atd.“⁷

V dalším vývoji byl vytvořen samostatný systém sociálního pojištění, který poprvé v naší historii postihoval samostatně výdělečně činné osoby. Jednalo se o přijetí zákona č. 148/1925 Sb. z. a n., o pojištění osob samostatně hospodařících pro případ invalidity a stáří ze dne 10. června 1925. Podle tohoto zákona byla pojištěna fyzická osoba, která dosáhla věku alespoň 18-ti let a „na vlastní účet provozovala podnik

⁴ § 1 nařízení vlády č. 659/1919 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon ze dne 11. prosince 1919, č. 658 Sb. z. a n., o všeobecné dani z převodu statků a pracovních výkonů

⁵ TOMEŠ, I.: přednáška k 80. výročí vyhlášení zákona č. 221/1924 Sb. z. a n. [online]. Přístup z : <http://www.socialni.cz/stranky/konference-80let/prispevky.htm#tomes1>

⁶ TOMEŠ, I.: *Ohlédnutí za významným dílem našich předků*, Národní pojištění, 2004, roč. 35, č. 6, s.3

⁷ , I.: přednáška k 80. výročí vyhlášení zákona č. 221/1924 Sb. z. a n. [online]. [cit. 24.10.2008] Přístup z: <http://www.socialni.cz/stranky/konference-80let/prispevky.htm#tomes1>

výdělečný podrobený všeobecné daně výdělkové nebo jinaké zaměstnání podrobené této dani nebo používala zemědělským zpracováním půdy, podléhající dani pozemkové, popřípadě na jejíž účet byla taková činnost vykonávána⁸ za podmínky, že uvedené činnosti byly hlavním zdrojem příjmu. Pojištění byli dále společníci veřejných obchodních společností, komanditních společností a jednatelé společnosti s ručením omezeným. Uvedeným osobám plynul z pojištění nárok na tyto dávky: a) důchod invalidní a starobní; b) příplatky vychovávací k těmto důchodům; c) důchod vdovský a vdovecký; d) důchod sirotčí; e) obytné. Tento zákon měl i řadu nedostatků. Byla to jednak skutečnost, že OSVČ nebyly (na rozdíl od zaměstnanců) nemocensky pojištěny, ale především to, že přípravy na implementaci byly zbržděny hospodářskou krizí a tak byl zákon realizován až v roce 1934.

V období po skončení 2. světové války, v období přechodu od lidové demokracie k socialismu byl 15. dubna přijat zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění. Byl to první zákon, jehož osobní rozsah sloučil do jednoho systému všechny výdělečně činné. OSVČ byly podle tohoto zákona nejen důchodově, ale nově také nemocensky pojištěné. Pojistné stanovované z vyměřovacího základu činilo 6,7 % na nemocenské pojištění a 10 % na důchodové pojištění.

Podle tohoto zákona se tedy za osoby samostatně výdělečně činné považují podnikatelé, kteří jsou na území Československé republiky osobně činní v podniku na vlastní vrub, a to jako zemědělci, živnostníci, provozovatelé svobodných povolání, jako lékaři, advokáti, lékárníci, soukromí učitelé, hudebníci a jiní.

Jedná se však pouze o výčet demonstrativní, a lze sem proto zahrnout i jiné osoby pracující na vlastní vrub. Všechny osoby samostatně výdělečně činné je však podle tohoto zákona možno rozdělit do dvou skupin, z nichž první tvoří zemědělci a druhou ostatní. Toto dělení je odůvodněno způsobem jakým se stanoví vyměřovací základ rozhodný pro stanovení výše pojistného.

Základním předpokladem vzniku a trvání pojistné povinnosti osoby samostatně výdělečně činné jest její osobní činnost v podniku na vlastní vrub. Pojem osobní činnosti není však v zákoně ani kvalitativně ani kvantitativně blíže určen. Možno proto pokládat podmínku osobní činnosti za splněnou i tehdy, jestliže rolník není sice

^{8 8} Srov. ustanovení § 2-4 zákona č. 148/1925 Sb. z. a n., o pojištění osob samostatně hospodářících pro případ invalidity a stáří

schopen vykonávat manuální práce v hospodářství, ale jestliže se přesto zúčastní na vedení a řízení podniku alespoň udílením pokynů a sledováním výsledků hospodaření.⁹

Jako spolupodnikatelé jsou pak pojištěni veřejní společníci veřejné obchodní společnosti a osobně ručící společníci komanditní společnosti a také jednatele společnosti s ručením omezeným. Spolupodnikatelé podléhají pojištění pouze tehdy, jestliže nejsou k podniku v poměru služebním. Pojem spolupodnikatele byl vytvořen rozsáhlou judikaturou nejvyššího správního soudu a lze za něj považovat osobu, která vykonává podnikatelskou činnost společně s osobou jinou, a musí přitom jít o takovou činnost, kterou v podniku vyvíjí koordinovaně s ostatními k dosažení výdělečného účelu. Výsledek podnikatelské činnosti pak musí jít na jeho vrub a zisk nebo ztráta se promítne přímo v jeho majetku.¹⁰

Zákon o národním pojištění se pak také zabýval pojmem spolupracujícího člena rodiny. Tento je vykládán jako rodič, tchán, tchýně, zeť, ovdovělá snacha, družka, sourozenci a děti starší 15 let, žijící ve společné domácnosti s podnikatelem nebo spolupodnikatelem, pokud jsou trvale činni v jeho podniku a nahrazují jinak nezbytnou pracovní sílu. Manželka podnikatele (spolupodnikatele) nebo spolupracujícího člena rodiny nepodléhala pojištění podle § 2, odst. 1, písm. b) a c) pro svou činnost v podniku.

Za osobu samostatně výdělečně činnou se pak pokládá ten z nich, která podnik spravuje. V pochybnosti platila domněnka, že podnik spravují v tomto pořadí: manžel, ovdovělý manžel/manželka, nejstarší člen rodiny.¹¹

Zákon o národním pojištění z roku 1948 znal na základě nemocenského pojištění poskytování dávek věcných i peněžitých. Mezi dávky věcné patřilo např. ústavní a mimoústavní ošetřování, výpomoc v rodině v případě ošetřování v nemoci, zvláštní léčebná péče a dále ústavní a mimoústavní ošetřování a dětská výbava v případě pomoci v mateřství. Byla poskytována i péče o chrup, pomoc při zmrzačení, zohydění a tělesných vadách a další. Z dávek peněžitých náleželo nemocenské, peněžité dávky v mateřství, podpora při ústavním ošetřování, zvláštní pomoc při sociálních chorobách, náhrada za výpomoc v rodině a pohřebné.¹²

⁹ Viz. § 4 zákona č. 99/1948 Sb., o národním pojištění

¹⁰ Srov. §4 zákona č. 99/1948 Sb. o národním pojištění

¹¹ Viz. § 5 zákona č. 99/1948 Sb. o národním pojištění

¹² Viz. § 26 zákona č. 99/1948 Sb. o národním pojištění

Co se týče OSVČ, náleželo jim dle výše citovaného zákona nemocenské od 43 dne trvání pracovní neschopnosti po dobu jejího trvání, nejdéle však 365 dnů. V prvních 42 dnech náleželo nemocenské jen pokud byl provoz podniku zastaven, a to ode dne faktického zastavení podniku. Stejně náleží nemocenské i spolupracujícímu členu rodiny. Zde je potom rozlišen vyměřovací základ zemědělců, který je stanoven vyhláškou ministerstva sociální péče, a ostatních OSVČ.

1.2 Změny v právní úpravě od roku 1956

V roce 1956 jsou přijaty hned dva významné zákony, a to zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení a zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, který i po mnoha úpravách platil až do konce roku 2008.

Zákon o sociálním zabezpečení z roku 1956, kterým byl zrušen zákon o národním pojištění, již neřadí OSVČ do výčtu těch, jež mají nárok na dávky důchodového zabezpečení. Bylo to především důsledkem politiky potlačování soukromého sektoru, kdy byla notně potlačována zásada univerzality pro všechny pracovníky. Přestalo se počítat s nemocenským pojištěním pro samostatně hospodařící občany. Pouze okrajově se zákon zmiňuje v jednom z posledních paragrafů o důchodovém pojištění jednotlivě hospodařících rolníků a jiných osob samostatně hospodařících, přičemž odkazuje na úpravu ve formě vládního nařízení. Takovýmto nařízením se pak stalo vládní nařízení z roku 1956 upravující důchodové pojištění jednotlivě hospodařících rolníků a jiných osob samostatně hospodařících pro případ stáří a invalidity. Za osoby samostatně hospodařící byly označeny ty osoby, které jsou výdělečně činné a osobně činny na vlastní vrub, zejména pak jednotlivě hospodařící rolníci, živnostníci a soukromí učitelé. Důchodové pojištění těchto osob se pak vztahovalo i na osoby spolupracující mimo manželky osob samostatně hospodařících. Osobám samostatně hospodařícím vznikala z důchodového pojištění nárok na starobní, invalidní, sirotčí a vdovský (vdovecký) důchod, na dávky při pracovním úrazu, výchovné, bezplatné ošetřování dětí v nemocnici, zvýšení důchodu pro bezmocnost a zabezpečení důchodců v nemoci. Všechny tyto dávky náležely za podmínky, že bylo zapláceno splatné pojistné za celou dobu trvání pojištění. K nároku na starobní důchod bylo zapotřebí dosáhnout věku 65

let, být alespoň 8 let pojištěn, nepožívat invalidní důchod a zanechat výdělečné činnosti se souhlasem výkonného orgánu místního národního výboru. Poslední z podmínek byla prominuta pokud šlo o muže staršího 70 let a ženu starší 65 let. Pro vznik nároku na invalidní důchod byla třeba potřebná doba pojištění nebo se osoba samostatně hospodařící do dvou let po jeho zániku stala pro trvalé zhoršení zdravotního stavu invalidní. Která osoba se považuje za invalidní stanovila vláda vyhláškou.¹³

Výše obou důchodů byla stanovena tabulkově podle průměrného ročního vyměřovacího základu, který určil státní úřad sociálního zabezpečení vyhláškou v úředním listě se zřetelem na rozlohu pozemků, výrobní oblast bonitu a kulturu půdy, a doby pojištění.¹⁴

Výše pojistného činila v této době 10 % vyměřovacího základu, na pojištění spolupracujících členů 11 % a na úhradu dávek péče preventivní a léčebné při pracovním úrazu se platila zvláštní přírážka.¹⁵

Roku 1964 jsou přijaty zákony č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení a č. 103/1964 Sb., o sociálním zabezpečení rolníků, na základě kterých dochází ke zhoršení úrovně důchodového zabezpečení. Jinak byla úroveň sociálního zabezpečení rolníků plně vyrovnána s úrovní zabezpečení ostatních pracovníků a zahrnovala jak zabezpečení v nemoci, invaliditě a stáří, tak i zabezpečení matky s dítětem, pozůstalých a služby sociálního zabezpečení. Organizaci sociálního zabezpečení družstevních rolníků prováděla jednotná zemědělská družstva, národní výbory, Úřad důchodového zabezpečení a Ministerstvo práce a sociálních věcí ČSR. Byly zřízeny zvláštní sociální komise v rámci jednotných zemědělských družstev k přiznávání dávek z těchto zabezpečení. Mateřský příspěvek se poskytoval podle zvláštního předpisu, kterým byl zákon č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku.¹⁶

¹³ Viz vyhl. 250/56 Ú. l., str. 73 a směrnice 73/57 Ú. l. str. 180

¹⁴ Viz vyhl. 67/1957 Ú. l.

¹⁵ Viz § 30 vládního nařízení č. 56/1956 Sb.

¹⁶ Merta, A., Sociální zabezpečení družstevních rolníků, Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1973, ISBN 07-004-73-02-39

1.3 Zákon č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení a následné změny

Nový zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, který upravoval též účast OSVČ na nemocenském pojištění a uváděl, že „OSVČ jsou účastny nemocenského a důchodového zabezpečení na základě placení pojistného“¹⁷ Podle tohoto zákona zahrnovalo sociální zabezpečení jednak důchodové zabezpečení, sociální péči, nemocenské pojištění OSVČ a také zabezpečení občanů konajících službu v ozbrojených silách. Pro nemocenské a důchodové pojištění OSVČ platila tatáž ustanovení jako pro zaměstnance.

Za OSVČ se pro účely nemocenského a důchodového považovaly:

- Osoby provozující podnikatelskou činnost podle zákona o soukromém podnikání občanů a další osoby provozující SVČ ve vlastní režii a na vlastní vrub.
- Osoby vykonávající uměleckou nebo jinou tvůrčí činnost na základě zákona o dílech literárních, vědeckých a uměleckých mimo pracovněprávní a jiné vztahy a tuto činnost chtějí podle svého prohlášení vykonávat soustavně.
- Sportovci, vykonávající sportovní činnost výdělečně jako své povolání.

Dávky byly poskytovány peněžité a věcné. Dávky nemocenského pojištění se OSVČ poskytovaly za kalendářní dny a byly stanoveny z průměrné denní částky vyměřovacího základu.

Další podmínky účasti OSVČ na sociálním zabezpečení obsahuje vyhláška č. 149/1988 Sb., která upravuje povinnosti OSVČ, placení pojistného a také vyměřovací základ. K výrazným změnám dochází samozřejmě po roce 1989, kdy přestává vyhovovat dosavadní koncepce výlučnosti státu v sociálním zabezpečení, kdy stát zasahuje do všech sfér životních a sociálních událostí. Stará úprava neodrážela zásluhy lidí a nevytvářela prostor pro jejich možnosti a schopnosti.

Nově se má právní úprava zabývat jednak samotnými osobami, které jmenuje jako osoby samostatně výdělečně činné, ale také právy a nároky občanů, kteří jsou u těchto

¹⁷ § 1 odst. 6 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

osob zaměstnávání. Obsahuje řadu jejich práv a povinností a také vedení nezbytné evidence.

System sociálního zabezpečení, který byl nastaven před rokem 1989 se nyní zdál příliš finančně náročným a poslední změna v zákoně č.100/1988 Sb. přestala odpovídat novým podmínkám a bylo tudíž zapotřebí změn v nemocenském i důchodovém systému. Klíčovým momentem se stal přechod od sociálního zabezpečení k sociálnímu pojištění. Byla vytvořena nová soustava orgánů státní správy a nemocenské pojištění bylo organizačně sjednoceno s důchodovým. Došlo ke sloučení Úřadu důchodového zabezpečení v Praze, České správy nemocenského pojištění a moravských výrobních družstev. V roce 1990 byla zřízena Česká správa sociálního zabezpečení.

Právní rámec soukromého podnikání vymezil zákon č. 105/1990 Sb., o soukromém podnikání občanů. Je v něm jednak zakotveno oprávnění občanů provozovat podnikatelskou činnost za stanovených podmínek, a také vymezeno co se rozumí pod samotným pojmem podnikatelská činnost. Předmět podnikatelské činnosti je nyní stanoven negativní metodou a zákon se tedy nevztahuje na tvorbu děl ve smyslu autorského zákona, zemědělskou výrobu, výkon výdělečné činnosti lékařů, auditorů a další. Zákon o soukromém podnikání umožňuje podnikatelům zaměstnávat neomezený počet pracovníků.

Na nemocenské a důchodové pojištění se i nadále vztahují zákon z roku 1956 o nemocenském pojištění zaměstnanců, zákon o sociálním zabezpečení z roku 1988, ve kterém je doplněna část šestá nazvaná Sociální zabezpečení osob samostatně výdělečně činných, a zákon o prodloužení mateřské dovolené z roku 1968.¹⁸

Od 1. května 1990 došlo ke sjednocení právní úpravy a zaniklo pojištění jednotlivě hospodařících rolníků, spolupracujících členů jejich rodin a jiných osob samostatně hospodařících. Pro jejich další nemocenské a důchodové pojištění platí obecná právní úprava, zrušena byla vyhláška federálního ministerstva práce a sociálních věcí č. 149/1988 Sb., kde bylo obojí regulováno.

V roce 1995 byl přijat zákon č. 155/1955 Sb., o důchodovém pojištění, který odstranil diskriminaci OSVČ. Zrušil také pracovní kategorie zvýhodňující některé skupiny zaměstnanců, které mohly vzhledem k náročnosti svého povolání odcházet do

¹⁸ Tkáč, V., Sociální zabezpečení v soukromém podnikání, Praha: Spektrum, 1991, s. 5-12

důchodů dříve, což bylo shledáno v rozporu s článkem 1 Listiny.¹⁹ Od roku 1993 jsou tedy všechna zaměstnání pro účely důchodového pojištění hodnocena stejně.

Výsledkem dalších změn a jednání v následujících letech je důchodový systém skládající se ze dvou složek. Tou první je povinné základní důchodové pojištění, dávkově definované a průběžně financované. Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby. Vedle toho existuje dobrovolné doplňkové, příspěvkově definované, kapitálově financované penzijní připojištění.

Základním zákonem v oblasti nemocenského pojištění se stal zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, který byl mnohokrát novelizován a nahrazen až od 1.1.2009 zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, jehož účinnost byla několikrát odložena. Systém nemocenského pojištění byl koncipován jako jednotný pro všechny výdělečně činné osoby, s tím že účast OSVČ je dobrovolná. Nový zákon o nemocenském pojištění je jednotný, obsahuje veškerou úpravu mimo placení pojistného, které zůstalo upraveno v zákoně č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (dále jen ZOP). Nový zákon o nemocenském pojištění upravuje kromě samotné hmotněprávní stránky a problematiku organizace a provádění nemocenského pojištění, správního trestání a řízení ve věcech nemocenského pojištění.

I přes řadu změn, které nový zákon o nemocenském pojištění přinesl, je otázkou zda je tento systém dlouhodobě udržitelný, zda splní všechna očekávání a nebude snadno zneužitelný.

¹⁹ Rozsudek Ústavního soudu ze dne 21.1.2003, č.j. Pl. ÚS 15/02, dostupný ze systému ASPI, č. 27343

2 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ A OSOBY SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÉ

2.1 Účast osoby samostatně výdělečně činné na sociálním zabezpečení

Stejně jako všechny ekonomicky činné osoby jsou i osoby samostatně výdělečně činné (dále jen OSVČ) účastny na sociálním zabezpečení formou placení pojistného na sociální zabezpečení, což zahrnuje platby na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a také platby na dobrovolné nemocenské pojištění.

S tím je spojena povinnost ohlásit zahájení výkonu samostatné výdělečné činnosti nebo spolupráce při výkonu samostatné výdělečné činnosti do osmého dne měsíce následujícího po měsíci zahájení této činnosti příslušné správě sociálního zabezpečení. Přitom místní příslušnost je zde dána podle místa trvalého bydliště nebo podle místa výkonu samostatné výdělečné činnosti nemá-li osoba samostatně výdělečně činná na území České republiky trvalý pobyt. Výkon samostatné výdělečné činnosti se oznamuje pomocí předepsaného tiskopisu a následně jsou OSVČ sděleny údaje potřebné k placení pojistného. Pokud nedojde k oznámení v předepsané lhůtě, může být uložena pokuta až 10 000 Kč.

Povinnost OSVČ odvádět pojistné na důchodové pojištění vychází jednak z dosahovaných příjmů a také z charakteru vykonávané činnosti. Pokud se jedná o hlavní samostatnou výdělečnou činnost zálohy na důchodové pojištění a pojistné na důchodové pojištění se platí vždy. Pokud jde o vedlejší samostatnou výdělečnou činnost platí se zálohy na důchodové pojištění a pojistné na důchodové pojištění jen pokud příjmy po odečtení výdajů na jejich dosažení dosahují za předcházející rok rozhodné částky.²⁰

²⁰ Pozn.: podle právní úpravy platné od 1.1.2004 – do této doby od roku 1996 – 2003 nebyla zákonná povinnost OSVČ platit zálohy na důchodové pojištění, pokud nedosahoval rozhodného příjmu

Na rozdíl od důchodového pojištění záleží čistě na uvážení OSVČ zda bude platit nemocenské pojištění, jelikož účast je zde dobrovolná. V praxi to pak znamená, že některé OSVČ nebudou mít nárok na peněžité dávky v nemoci a mateřství.

2.2 Definice osoby samostatně výdělečně činné

Pojem OSVČ je ustanoven v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen ZDP), který jednak v § 5 stanoví, že osoba samostatně výdělečně činná patří do okruhu pojištěných osob a tento pojem dále rozvádí v § 9. Zde vyjmenovává, koho lze zařadit do okruhu OSVČ.

Je to osoba, která ukončila povinnou školní docházku a dosáhla věku 15 let a vykonává buď samostatnou výdělečnou činnost nebo spolupracuje při výkonu takovéto činnosti a zároveň podle zákona o daních z příjmů lze na ni rozdělovat příjmy dosažené výkonem této činnosti a výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení.

Aby mohla fyzická osoba vykonávat samostatnou výdělečnou činnost, musí splnit také hmotněprávní podmínky výkonu této činnosti. Tyto podmínky jsou pak upraveny v právních předpisech, do jejichž věcného rozsahu tato úprava náleží a na které předpisy sociálního zabezpečení odkazují. Jedná se např. o podmínku dosažení určitého věku podle zákona o živnostenském podnikání, nebo o vzdělání v konkrétním oboru, jak to vyžaduje zákon o advokacii. Pokud právní předpisy upravující samostatnou výdělečnou činnost stanoví zvláštní podmínky pro výkon této činnosti, nemůže způsobilost k právům a povinnostem vznikající obecně narozením časově předcházet splnění těchto stanovených podmínek. S ohledem na skutečnost, že s výkonem samostatné výdělečné činnosti často souvisejí i právně relevantní aktivity, je možnost výkonu této činnosti mnohdy spojena i s podmínkou plné způsobilosti k právním úkonům, opět jde např. o výkon advokacie. Takováto podmínka je však v sociálním zabezpečení definičním znakem samotné právní subjektivity.

Stejně jako se právní předpisy zabývají otázkou právní subjektivity OSVČ, zabývají se samozřejmě i její způsobilostí k právním úkonům. Zde se uplatní právní úprava obsažená v zákoně o sociálním zabezpečení, což znamená že způsobilost k právním úkonům vzniká v nemocenském pojištění u OSVČ zásadně dosažením 16 let.

Ale i tady platí, že musí předcházet splnění podmínek stanovených zvláštními právními předpisy. Ve skutečnosti tak dochází ke vzniku způsobilosti k právním úkonům pouhým dosažením 16 let věku jen zcela výjimečně. Ve vztazích pojistného na sociální zabezpečení pak vzniká způsobilost k právním úkonům u OSVČ dosažením zletilosti.²¹

2.3 Definice samostatné výdělečné činnosti

Vzhledem k tomu, že předpisy sociálního zabezpečení definují OSVČ především prostřednictvím výkonu jejich činnosti, je pro úplné vysvětlení pojmu třeba též vyložit, co se rozumí pod samotnou samostatnou výdělečnou činností (dále jen SVČ).

Za výkon SVČ na území ČR se podle § 9 odst. 1 ZDP považuje výkon SVČ konané jak na území ČR, tak mimo území ČR, pokud je vykonávána na základě oprávnění k výkonu takové činnosti vyplývajícího z českých právních předpisů. Uvedené platí v případech, kdy není příslušnost k právním předpisům řešena příslušnou mezinárodní smlouvou o sociálním zabezpečení nebo Nařízením EHS 1408/71 a Nařízením 574/72.

Podle § 9 odst. 3 ZDP se touto činností rozumí:

- Podnikání v zemědělství, pokud je fyzická osoba provozující zemědělskou výrobu evidována podle zvláštního zákona²²
- Provozování živnosti na základě oprávnění provozovat živnost podle zvláštního zákona²³
- Činnost společníka veřejné obchodní společnosti nebo komplementáře komanditní společnosti vykonávaná pro tuto společnost podle obchodního zákoníku
- Výkon umělecké nebo jiné tvůrčí činnosti na základě autorskoprávních vztahů s výjimkou činností, z níž příjmy jsou podle zvláštního právního předpisu samostatným základem daně z příjmů fyzických osob pro zdanění zvláštní sazbou daně

²¹ Tröster, P.a kol – Hůrka, P. Právo sociálního zabezpečení. 3. vyd. Praha: C.H.BECK, 2008, Kapitola VII, s. 101-104

²² Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství

²³ Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů

- Výkon jiné výdělečné činnosti konané na základě oprávnění podle zvláštních předpisů, např. zákona o advokacii, o notářích a jejich činnosti, o znalcích a tlumočnících, výkon činnosti mandátáře konané na základě mandátní smlouvy podle obchodního zákoníku, pokud nebyla uzavřena v rámci jiné SVČ
- Výkon jiných činností vykonávaných vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Dnem 1.1.2009 se u této činnosti ruší institut soustavnosti. Za osoby vykonávající tuto činnost lze např. považovat sportovce, kteří svou činnost nekonají na základě živnostenského oprávnění. Za výkon samostatné výdělečné činnosti podle citovaného ustanovení se však nepovažuje pronájem nemovitosti (jejich částí) a movitých věcí.

S účinností od 1.1.2009 je výkon umělecké nebo jiné tvůrčí činnosti na základě autorskoprávních vztahů považován za výkon SVČ vždy a nepodléhá již režimu soustavnosti.²⁴ Za příjmy ze SVČ těchto OSVČ, se nebudou však považovat příjmy za užití téhož díla, jde-li o druhou nebo další licenční smlouvu k dílům provedeným nebo vyhotoveným před 1.1.2009 nebo byla-li licenční smlouva uzavřena před 1.1.2009, to však neplatí, je-li předmětem druhé nebo další licenční smlouvy aktualizace díla.

Za SVČ se od 1.1.2009 nepovažuje umělecká nebo jiná tvůrčí činnost, z níž příjmy jsou samostatným základem daně z příjmů fyzických osob pro zdanění zvláštní sazbou daně. Jedná se o příjmy autorů za příspěvky do novin, časopisů, rozhlasu nebo televize plynoucí ze zdrojů na území České republiky. Tyto jsou samostatným základem daně pro zdanění zvláštní sazbou daně za předpokladu, že jde o příjmy z užití nebo poskytnutí práv z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, autorských práv včetně práv příbuzných práv autorskému, a to včetně příjmů z vydání, rozmnožování a rozšiřování literárních a jiných děl vlastním nákladem a úhrn těchto příjmů od téhož plátce nepřesáhne v kalendářním měsíci 7000 Kč.

Osoby, které před 1.1.2009 nesplňovaly podmínky samostatné výdělečné činnosti z důvodu nesoustavného výkonu, jsou považovány za OSVČ nejdříve od 1.1.2009. Pokud tyto osoby vykonávaly svou činnost před 1.1.2009, a konají ji nadále i po 31.12.

²⁴ § 9 odst. 3 písm. d) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

2008, jsou povinny splnit povinnosti spojené se zahájením samostatné výdělečné činnosti od 1.1.2009, a to nejpozději do 8.2.2009.²⁵

2.4 Hlavní samostatná výdělečná činnost

Od 1.1.2004 se OSVČ dělí na osoby vykonávající hlavní a vedlejší SVČ. Tyto dvě skupiny mají různé podmínky pro účast na důchodovém pojištění, a také rozdílnou minimální výši ročního i měsíčního vyměřovacího základu. Platí že OSVČ je automaticky řazena mezi hlavní, i pokud splňuje podmínky pro vedlejší, ale sama o toto zařazení nepožádala. Zažádat je třeba u příslušné okresní správy sociálního zabezpečení a popřípadě doložit, že splňuje podmínky pro zařazení do této skupiny.

Osoba, která vykonává hlavní samostatnou výdělečnou činnost musí vždy platit pravidelné měsíční zálohy a pojistné na důchodové pojištění, a to i v případě, že je ve ztrátě.

2.5 Vedlejší samostatná výdělečná činnost

Samostatná výdělečná činnost se v roce 2009 považuje za vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, pokud OSVČ v kalendářním roce:

- vykonávala zaměstnání

Do 31.12.2008 se OSVČ považovala za OSVČ vykonávající vedlejší činnost, pokud vykonávala zaměstnání a příjem ze zaměstnání činil v kalendářním roce alespoň dvanáctinásobek minimální mzdy, která platila k 1. 1. kalendářního roku, za který se posuzovala účast na pojištění.

Od 1. ledna 2009 se již k výši příjmu ze zaměstnání nepřihlíží a za OSVČ vykonávající vedlejší činnost se považuje osoba, která rovněž vykonává zaměstnání zakládající účast na nemocenském pojištění zaměstnanců, a to v těch kalendářních

²⁵ <http://www.cssz.cz/cz/osoby-samostatne-vydelecne-cinne/druhy-svc/> [cit.2009-3-27]

měsících, po jejichž celou dobu trvá výkon zaměstnání, nebo po dobu, kdy je vykonávána SVČ.

Jde-li o členy družstva, kteří vykonávají činnost v orgánech družstva mimo pracovněprávní vztah za odměnu, jejíž výše je předem určena, pokud výkon této činnosti není podle stanov družstva považován za výkon práce pro družstvo a jde-li o společníky, jednatele společnosti s ručením omezeným, komanditisty komanditní společnosti, tak se zaměstnáním rozumí činnost zakládající účast na důchodovém pojištění.

OSVČ, které jsou do 31.12.2008 považovány za OSVČ vykonávající vedlejší samostatnou výdělečnou činnost z důvodu dosažení příjmů z činnosti zakládající účast na nemocenském pojištění zaměstnanců, alespoň ve výši 12-ti násobku minimální mzdy, budou od 1.1.2009 považovány, pro účely placení záloh na důchodové pojištění, za OSVČ vykonávající hlavní samostatnou výdělečnou činnost s povinností platit zálohy na důchodové pojištění, pokud neoznámí, případně nedoloží, že vykonávají zaměstnání v roce 2009.

Zaměstnáním se pro účely výkonu vedlejší činnosti rovněž rozumí činnost zakládající účast na sociálním zabezpečení podle právních předpisů státu, s nímž má ČR uzavřenu mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení nebo státu aplikujícím koordinační nařízení.

- měla nárok na výplatu částečného invalidního nebo plného invalidního důchodu nebo jí byl přiznán starobní důchod

Podmínka přiznání starobního důchodu se považuje za splněnou, pokud byl důchod přiznán, i když jeho výplata pro některý ze zákonných důvodů nenáleží (např. není-li starobní důchod, který je přiznán podle § 31 ZDP, vyplácen z důvodu nesplnění podmínek pro jeho výplatu ve smyslu § 37 ZDP).

Podmínka nároku na výplatu částečného nebo plného invalidního důchodu se považuje za splněnou v těch kalendářních dnech, za které byl vyplácen.

Za OSVČ vykonávající vedlejší činnost lze považovat i poživatele starobního, částečného invalidního nebo plného invalidního důchodu přiznaného podle cizích právních předpisů, jestliže je starobní, částečný invalidní nebo plný invalidní důchod přiznán resp. vyplácen podle právních předpisů státu, s nímž má ČR uzavřenu

mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení nebo státu aplikujícím koordinační nařízení.

- měla nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské z důvodu těhotenství a porodu a rodičovský příspěvek pokud tyto dávky náleží z nemocenského pojištění zaměstnanců

Podmínka nároku na rodičovský příspěvek po celý kalendářní měsíc se považuje za splněnou i v kalendářním měsíci, v němž byla splněna některá z podmínek uvedených v § 30b odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (např. se dítě narodilo, zemřelo, rodič zemřel, rodič měl po část měsíce nárok na peněžitou pomoc v mateřství, příp. nemocenské poskytované v souvislosti s porodem, dítě dosáhlo věku 2, 3, 4 nebo 7 let, do kterého náleží rodičovský příspěvek podle § 30 odst. 1 citovaného zákona).

- osobně pečovala o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I (lehká závislost) nebo o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost), pokud osoba, která je závislá na péči jiné osoby, je osobou blízkou, nebo žije s OSVČ ve společné domácnosti, není-li osobou blízkou

Podmínka osobní péče o závislou osobu je splněna, je-li poskytována za podmínek uvedených v § 8 zákona č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. S účinností od 1.1.2008 je podmínkou pro výkon vedlejší činnosti skutečnost, že osoba závislá, o kterou OSVČ pečuje, je osobou blízkou nebo žije s OSVČ v domácnosti, není-li osobou blízkou. Osobní péči (pomoc) o jednu osobu může dle cit. zákona vykonávat i několik osob, které ji mohou vykonávat buď na základě oprávnění k poskytování sociálních služeb (registrace) nebo bez registrace, jde-li o osobu blízkou nebo jinou fyzickou osobu, která tuto činnost nevykonává jako podnikatel.

Za osobu blízkou se podle § 24 ZDP považují manželé, příbuzní v řadě přímé, dítě osvojené nebo též dítě převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů, sourozenci, zeť a snacha, manžel rodiče, a to kteréhokoli z manželů. Podle § 115 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, tvoří

domácnost fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.

Pečuje-li o osobu, která je závislá na péči jiné osoby, více osob současně, považuje se, s účinností od 1.1.2008, samostatná výdělečná činnost za vedlejší činnost u té OSVČ, která byla určena písemnou dohodou všech osob, které pečují o závislou osobu, za osobu pečující v největším rozsahu. Nedojde-li k této dohodě, považuje se samostatná výdělečná činnost za vedlejší činnost u té OSVČ, která podle rozhodnutí okresní správy sociálního zabezpečení (dále jen OSSZ) pečuje o osobu, která je závislá na péči jiné osoby, v největším rozsahu.

- vykonávala vojenskou službu v ozbrojených silách České republiky, pokud nejde o vojáky z povolání, nebo civilní službu
- byla nezaopatřeným dítětem²⁶

Za nezaopatřené dítě se podle citovaného ustanovení považuje dítě, které se soustavně připravuje na budoucí povolání, a to nejdéle do 26. roku věku. Soustavnou přípravou na budoucí povolání se rozumí studium na středních nebo vysokých školách (§ 21 až § 23 ZDP).

Za nezaopatřené dítě se považuje rovněž osoba studující při zaměstnání nebo formou kombinovaného studia, a to i v případě, že její příjmy po odpočtu vynaložených výdajů dosažené výkonem vedlejší činnosti založí povinnou účast na důchodovém pojištění. Za dobu studia na středních a vysokých školách se považují rovněž doby uvedené v § 22 odst. 2 písm. c) a v § 23 odst. 2 písm. b) ZDP, a to i v případě, že je vedlejší činnost vykonávána v rozsahu zakládajícím účast na důchodovém pojištění.

S účinností od 1.1.2009 je zrušen důvod pro výkon vedlejší činnosti, kterým byla vazba nebo výkon trestu odnětí svobody delší než 3 kalendářní měsíce po sobě jdoucí.

Pro období od 1.1.2004 do 31.12.2008 se i nadále posuzují podmínky výkonu vedlejší činnosti dle účinných právních předpisů v tomto období. Důvod pro výkon vedlejší činnosti musel být doložen nejpozději v den podání přehledu; pro úplnost se uvádí, že pro účely placení záloh na důchodové pojištění se k důvodům pro výkon

²⁶ § 20 ods. 3 písm. a) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

vedlejší činnosti přihlíželo až od data oznámení a doložení skutečnosti zakládající důvod pro výkon vedlejší činnosti.

Od 1.1.2009 je OSVČ povinna doložit důvody pro výkon vedlejší činnosti nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, ve kterém podala Přehled o příjmech a výdajích ze samostatné výdělečné činnosti za kalendářní rok, za který chce být považována za osobu vykonávající vedlejší samostatnou výdělečně činnou.

Jestliže OSVČ chce být považována od 1.1.2009 za OSVČ vykonávající vedlejší samostatnou výdělečnou činnost z důvodu výkonu zaměstnání, je třeba, aby OSSZ/PSSZ oznámila, že vykonává zaměstnání, které zakládá účast na nemocenském pojištění resp. účast na důchodovém pojištění. Nemá-li ČSSZ informaci o této skutečnosti ve své evidenci, je OSVČ povinna tuto skutečnost také doložit. Oznámení o výkonu vedlejší činnosti z důvodu výkonu zaměstnání je nutné učinit nejpozději na přehledu o příjmech a výdajích za rok 2009 a případně tuto skutečnost doložit (nemá-li ČSSZ tuto skutečnost ve své evidenci) nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž OSVČ podá přehled o příjmech a výdajích za rok 2009. Samostatná výdělečná činnost bude pak i pro účely placení záloh považována za vedlejší činnost zpětně od 1.1.2009 resp. od data zahájení výkonu zaměstnání v roce 2009.

Samostatná výdělečná činnost se považuje za vedlejší činnost v těch kalendářních měsících, v nichž po celý měsíc byla vykonávána samostatná výdělečná činnost a současně trval výkon zaměstnání. Jestliže samostatná výdělečná činnost byla vykonávána jen po část kalendářního měsíce, považuje se samostatná výdělečná činnost za vedlejší činnost, pokud po tu část kalendářního měsíce, po kterou byla vykonávána samostatná výdělečná činnost, současně trval výkon zaměstnání. Podle § 48 odst. 1 písm. e) zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZOSZ), je OSVČ povinna písemně oznámit příslušné OSSZ/PSSZ den ukončení výkonu zaměstnání, pokud ohlásila a případně doložila vznik této skutečnosti pro účely výkonu vedlejší samostatné výdělečné činnosti. Tuto povinnost je OSVČ povinna splnit nejpozději do osmého dne kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž došlo k ukončení výkonu zaměstnání.

3 ÚČAST OSOB SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÝCH NA DŮCHODOVÉM POJIŠTĚNÍ

3.1 *Prameny současné právní úpravy*

Pro důchodové pojištění v České republice je charakteristický zejména princip jednotné úpravy a také princip solidarity. Princip jednotné úpravy znamená, že pro všechny skupiny pojištěnců, tedy zaměstnance, osoby ve služebním poměru, OSVČ, členy družstev a ostatní skupiny platí stejné zásady pro nárok na důchod a pro jeho výpočet. V České republice tedy není samostatný systém pro jednotlivé skupiny pojištěnců, jako je tomu v jiných státech a jako tomu bylo i dříve u nás – například úprava pojištění družstevních rolníků, jež byla zrušena k 1. lednu 1976.

Princip solidarity v praxi znamená tolik, že od určité výše se základ pro výpočet důchodu redukuje, tedy nezohledňuje se plně, což má vliv na jeho výši. Hovoříme též o tzv. mezigenerační solidaritě, kdy se uplatňuje solidarita osob ekonomicky aktivních s osobami, které pobírají důchod.

Charakteristický je též široký okruh náhradních dob pojištění, což jsou doby, za které se neplatí pojistné, přesto se započítávají pro účely důchodového pojištění.

Důchody jsou u nás garantovány státem, neboť výdaje na jejich zajištění jsou součástí výdajů státního rozpočtu. Důchodové pojištění pak provádí stanovené státní orgány. Platí se stanovené pojistné, které se vypočte z vyměřovacího základu a dále se uplatní stanovený způsob redukce.

Účast na důchodovém pojištění je povinná při splnění zákonem stanovených podmínek, občan se z této povinnosti nemůže nijak vyvázat a přestat platit pojistné.²⁷

ZDP s účinností od 1.1.1996 upravuje základní otázky důchodového pojištění v České republice.

²⁷ Tröster, P. – Příb, J. Právo sociálního zabezpečení, Praha: C.H. BECK, 2008, 4. přepracované a doplněné vydání, s. 195-198 ISBN 978-80-7400-032-4

V roce 2003 byla v rámci zahájené reformy veřejných financí zákony č. 424/2003 Sb. a č. 425/2003 Sb., novelizována ustanovení ZDP a zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku a státní politiku zaměstnanosti.

S účinností od 1.1.2004 došlo k dělení SVČ na hlavní a vedlejší a změnily se podmínky účasti na důchodovém pojištění OSVČ. OSVČ vykonávající SVČ jako hlavní mají povinnost platit vždy pojistné na důchodové pojištění a u vedlejší činnosti zůstala tato povinnost odvislou od výše dosažených příjmů po odpočtu výdajů. Charakter vykonávané samostatné výdělečné činnosti ovlivňuje i stanovení minimálního vyměřovacího základu pro odvod pojistného OSVČ. Pokud chce být OSVČ považována z hlediska důchodového pojištění za OSVČ vykonávající vedlejší činnost, musí do Přehledu o příjmech a výdajích uvést některý z kvalifikovaných důvodů pro výkon vedlejší činnosti.²⁸

V souvislosti s přijetím nového ZNP byly doprovodným zákonem přijaty změny v oblasti důchodového pojištění OSVČ a v oblasti výběru pojistného na důchodové pojištění.

Nejvýraznější změnou je zrušení institutu prohlášení soustavnosti při výkonu umělecké činnosti či činnosti konané vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Tyto osoby se nově považují za OSVČ vždy a jsou povinny tuto skutečnost oznámit na předepsaném tiskopise u příslušné OSSZ.

Ke změně došlo i co se týče důvodů pro výkon vedlejší činnosti OSVČ z hlediska posouzení z důvodu zaměstnání. Důvodem pro vedlejší činnost je nyní pouze vlastní výkon zaměstnání bez ohledu na výši dosažených příjmů. Nově se dokládá pouze potvrzení o výkonu zaměstnání zakládající účast na nemocenském nebo důchodovém pojištění. Ruší se důvod vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody po dobu delší než 3 po sobě jdoucí měsíce jako důvod pro vedlejší výdělečnou činnost.

Za příjem ze samostatné výdělečné činnosti se považuje daňový základ OSVČ nebo dílčí základ daně stanovený podle § 7 zákona o daních z příjmu z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti.

Ročním vyměřovacím základem zůstává nadále částka, kterou si OSVČ určí, nesmí však činit méně než 50 % daňového základu a zároveň méně než stanovený

²⁸ Metodický pokyn náměstkyně ústředního ředitele ČSSZ pro úsek sociálního pojištění č. 10/2004

minimální vyměřovací základ pro daný kalendářní rok, jež se stanovuje odlišně pro hlavní a vedlejší činnost. Na rozdíl od ročního vyměřovacího si měsíční vyměřovací základ pro placení pojistného již OSVČ nemůže určit. Je stanoven jako jedna dvanáctina daňového základu předcházejícího kalendářního roku za podmínky, že byla činnost vykonávána po dobu 12 měsíců.

K významné změně došlo také co se týče splatnosti zálohy na pojistné. Záloha za kalendářní měsíc je splatná od 1. do 20. dne následujícího kalendářního měsíce. Zálohy lze platit i do budoucna a lze je vrátit v případě ukončení samostatné výdělečné činnosti za ty měsíce následující po jejím ukončení.

Pokud je OSVČ účastna na nemocenském pojištění budou tyto platby odděleny od povinnosti platit zálohy na pojistné.²⁹

3.2 Podmínky účasti osob samostatně výdělečně činných na důchodovém pojištění, vznik a trvání účasti

Podmínky účasti osob samostatně výdělečně činných na důchodovém pojištění

Účast OSVČ na důchodovém pojištění je spojena s povinností odvodu pojistného, jehož výše je stanovena zákonem a odvíjí se jednak od výše příjmů dosažených samostatnou výdělečnou činností a také od charakteru vykonávané činnosti.

Je-li v kalendářním roce vykonávána hlavní činnost, pak je OSVČ vždy důchodově pojištěna. U OSVČ vykonávající hlavní činnost z hlediska posouzení účasti na důchodovém pojištění není rozhodující jakého daňového základu, do 31.12.2008 jaké částky příjmů po odpočtu výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení (dále jen vynaložené výdaje), OSVČ v kalendářním roce z výkonu své činnosti dosáhla.³⁰

OSVČ je v kalendářním roce účastna důchodového pojištění po dobu, po kterou vykonávala vedlejší činnost, pokud její příjem z vedlejší činnosti dosáhl v kalendářním roce aspoň rozhodné částky. Od 1.1.2009 se za příjem ze samostatné výdělečné činnosti

²⁹ Janecká, Z., Změny v oblasti důchodového pojištění a pojistné OSVČ od 1. ledna 2009, Časopis Národního pojištění březen 2009, roč. 40, č. 3

³⁰ 10 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

pro účely zákona o důchodovém pojištění považuje daňový základ OSVČ podle zákona o pojistném na sociální zabezpečení.³¹ Za daňový základ se u OSVČ, která není povinna podávat daňové priznání, považuje příjem ze samostatné výdělečné činnosti po odpočtu vynaložených výdajů.³²

Rozhodná částka činí 2,4násobek částky, která se stanoví jako součin všeobecného vyměřovacího základu (§ 17 odst. 2 ZDP) za kalendářní rok, který o dva roky předchází kalendářnímu roku, za který se posuzuje účast na důchodovém pojištění, a přepočítacího koeficientu (§ 17 odst. 4 ZDP) pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu. Rozhodná částka se zaokrouhluje na celé koruny směrem nahoru.³³

Rozhodná částka se sníží o jednu dvanáctinu za každý kalendářní měsíc, v němž po celý měsíc nebyla vykonávána vedlejší činnost, a za každý kalendářní měsíc, v němž po celý měsíc OSVČ vykonávající vedlejší činnost měla nárok na výplatu nemocenského nebo peněžité pomoci v mateřství z nemocenského pojištění jako OSVČ; za období nároku na výplatu nemocenského se přitom považuje též období prvních 14 kalendářních dnů dočasné pracovní neschopnosti (karantény), za které se nemocenské OSVČ nevyplácí. Dvanáctina uvedená ve větě první se zaokrouhluje na celé koruny směrem nahoru.³⁴ OSVČ, které za dobu výkonu vedlejší činnosti nevznikne povinná účast na důchodovém pojištění dosažením stanovené hranice daňového základu (příjmů), má možnost přihlásit se k tomuto pojištění za příslušný kalendářní rok nejpozději v den podání přehledu o příjmech a výdajích za tento rok.³⁵

Vznik účasti osob samostatně výdělečně činných na důchodovém pojištění

Účast na důchodovém pojištění vzniká dnem 1. ledna kalendářního roku, ve kterém byly splněny podmínky uvedené v § 10 odst. 1, 2 a 3 ZDP, nebo za který se OSVČ přihlásila k účasti na důchodovém pojištění podle § 10 odst. 4 ZDP, anebo prvním dnem kalendářního měsíce, v jehož průběhu se z vedlejší činnosti, která

³¹ § 10 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

³² § 5b odst. 1 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění zákona č. 305/2008 Sb.

³³ 10 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

³⁴ § 10 odst. 3 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

³⁵ § 10 odst. 4 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

nezakládá účast na důchodovém pojištění, stala hlavní činností. Účast na důchodovém pojištění vzniká dnem zahájení samostatné výdělečné činnosti, nejdříve však dnem, od kterého je OSVČ oprávněna samostatnou výdělečnou činností vykonávat.³⁶

Souběh důchodu s výkonem samostatné výdělečné činnosti

OSVČ mohou při pobírání výplaty řádného starobního důchodu, plného i částečného invalidního důchodu a pozůstalostního důchodu vykonávat samostatnou výdělečnou činnost bez ohledu na to, jakého dosáhnou příjmu z podnikání. tzn., že důchod nebude krácen ani odejmut.

Výplata předčasného, dočasně i trvale kráceného starobního důchodu, nenáleží do dosažení důchodového věku, pokud je samostatná výdělečná činnost vykonávána v takové míře, že zisk (příjem po odpočtu výdajů) ze samostatné výdělečné činnosti založí účast na pojištění (pro rok 2009 zisk 56.532,- Kč/rok). Při přesazení této hranice zisku popř. její poměrné části v závislosti na počtu měsíců výkonu činnosti, musí OSVČ vrátit dávky předčasného kráceného důchodu vyplacené v příslušném kalendářním roce, ve kterém došlo k přesazení uvedeného příjmu. Ode dne dosažení důchodového věku platí stejná pravidla jako v případě řádného starobního důchodu.

3.3 Pojistné na důchodové pojištění osob samostatně výdělečně činných

Výše pojistného se stanoví procentní sazbou z vyměřovacího základu zjištěného za rozhodné období.³⁷

Z výše zaplaceného pojistného se poté odvíjí nejen výše starobního či invalidního důchodu samotné OSVČ, ale také výše pozůstalostních důchodů (vdovského či sirotčího). Charakter vykonávané SVČ ovlivňuje stanovení minimálního vyměřovacího základu pro odvod pojistného OSVČ, která je v kalendářním roce účastna důchodového pojištění. Minimální vyměřovací základ je zvláště upraven pro výkon hlavní a pro výkon vedlejší činnosti, pokud jsou tyto činnosti vykonávány v kalendářním roce jako jediné.

³⁶ § 10 odst. 5 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ § 4 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Vychází se z daňového základu nebo z minimálního měsíčního vyměřovacího základu stanoveného buď pro hlavní nebo vedlejší činnost, který se vynásobí počtem kalendářních měsíců výkonu samostatné výdělečné činnosti, po odpočtu kalendářních měsíců, v nichž trvají kvalifikované důvody (za tyto kvalifikované důvody se i pro účely stanovení minimálního vyměřovacího základu považuje též období prvních 14 kalendářních dnů dočasné pracovní neschopnosti (karantény), za které se nemocenské OSVČ nevyplácí). Je-li v kalendářním roce vykonávána hlavní i vedlejší činnost, vychází se ze složeného vyměřovacího základu, stanoveného obdobným způsobem.

Charakter vykonávané samostatné výdělečné činnosti dále ovlivňuje povinnost platit zálohy na pojistné. OSVČ vykonávající hlavní činnost je povinna platit zálohy na pojistné vždy, bez ohledu na výši dosaženého daňového základu. Při výkonu vedlejší činnosti vzniká povinnost platit zálohy na pojistné, buď na základě povinné účasti na důchodovém pojištění v předchozím kalendářním roce, nebo podáním přihlášky k účasti na důchodovém pojištění.³⁸

3.4 Odvod pojistného

Odvod pojistného OSVČ je upraven v § 13 ZOP. Povinnost platit zálohy na pojistné je upravena v § 13a ZOP, podle něhož je OSVČ povinna platit zálohy na pojistné za kalendářní měsíc, v němž se přihlásila k účasti na důchodovém pojištění a za kalendářní měsíce následující po tomto měsíci, pokud vykonává vedlejší samostatnou výdělečnou činnost. OSVČ je také povinna platit zálohy za kalendářní měsíc, ve kterém podala či měla podat přehled o příjmech a výdajích za kalendářní rok, v němž dosáhla příjmů ze SVČ po odpočtu výdajů na jeho dosažení, zajištění a udržení ve výši zakládající účast na důchodovém pojištění. Konečně je také OSVČ povinna platit zálohy za kalendářní měsíc, ve kterém vykonávala hlavní samostatnou výdělečnou činnost.

Povinnost platit zálohy na pojistné má OSVČ až do doby, kdy nastane některý z důvodů ukončení či přerušování SVČ.

³⁸ Trnková, L., Ženíšková M., Pojistné na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. Olomouc: ANAG, 2007, 183 s. ISBN 978-80-7263-426-2

Pokud byly zaplacený zálohy a pojistné aniž by zde byl důvod k jejich odvodu, považují se tyto pro stanovení doplatku nebo přeplatku na pojistném za zálohy na pojistné, pokud OSVČ nepožádala před podáním přehledu o jejich vrácení.

OSVČ se pro účely placení záloh na pojistné považuje za osobu vykonávající vedlejší SVČ např. pokud nebyla SVČ vykonávána po celý měsíc, nebo po celý měsíc vykonávala zaměstnání, měla nárok na výplatu plného či částečného invalidního důchodu nebo jí byl přiznán starobní důchod; také pokud měla nárok na rodičovský příspěvek nebo na peněžitou pomoc v mateřství, byla nezaopatřeným dítětem či vykonávala službu v ozbrojených silách.

Ke skutečnostem o výkonu vedlejší samostatné výdělečné činnosti se přihlíží na základě oznámení osoby samostatně výdělečně činné.

3.5 Vyměřovací základ

Stanovení vyměřovacího základu pro odvod pojistného na důchodové pojištění

Vyměřovací základ se zjišťuje z tzv. rozhodného období, kterým je pro OSVČ kalendářní rok, za který se platí pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Podle ust. § 5b odst. 1 ZOP (do 31.12.2008 dle § 5a odst. 1 ZOP) je (ročním) vyměřovacím základem pro odvod pojistného na důchodové pojištění OSVČ částka, kterou si určí. Určený vyměřovací základ však nesmí činit méně než 35 % před rokem 2004, 40 % v roce 2004, 45 % v roce 2005 a od roku 2006 50 % rozdílu mezi příjmy a vynaloženými výdaji, s účinností od 1.1.2009 nesmí činit méně než 50 % daňového základu. Daňovým základem z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti se pro účely ZOP rozumí základ daně nebo dílčí základ daně stanovený podle § 7 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, po úpravě podle § 5 a § 23 citovaného zákona, a to i v případě, kdy příjmy OSVČ jsou osvobozeny od daně z příjmů.

Za daňový základ se u OSVČ, která je poplatníkem daně z příjmů stanovené paušální částkou podle § 7a zákona o daních z příjmů, považuje rozdíl mezi

předpokládanými příjmy a předpokládanými výdaji, z něhož se vychází při výpočtu daně z příjmů stanovené paušální částkou. Do daňového základu se nezahrnují příjmy, které jsou podle zákona o daních z příjmů samostatným základem daně z příjmů fyzických osob pro zdanění zvláštní sazbou daně a odměny náležející podle autorského zákona z titulu majetkových práv.

Za daňový základ se u OSVČ, která není povinna podávat daňové přiznání, považuje příjem ze samostatné výdělečné činnosti po odpočtu výdajů vynaložených na jeho dosažení, zajištění a udržení. Příjmy a výdaje se posuzují podle zákona o daních z příjmů.³⁹

Vzhledem ke skutečnosti, že charakter vykonávané činnosti ovlivňuje účast na důchodovém pojištění, od které se odvíjí povinnost platit pojistné na důchodové pojištění z vyměřovacího základu, považuje se v případech, kdy je v kalendářním roce vykonávána hlavní a vedlejší činnost, která svým rozsahem nezakládá účast na důchodovém pojištění, za daňový základ poměrná část daňového základu. Tato část se určí tak, že se daňový základ vydělí počtem kalendářních měsíců v nichž byla alespoň po část měsíce vykonávána samostatná výdělečná činnost (za výkon samostatné výdělečné činnosti se nepovažují měsíce, v nichž trvají kvalifikované důvody). Výsledná částka se vynásobí počtem kalendářních měsíců, v nichž byla alespoň po část měsíce vykonávána hlavní činnost (za výkon hlavní činnosti se nepovažují kalendářní měsíce, v nichž trvají kvalifikované důvody).

Stanovení minimálního vyměřovacího základu pro odvod pojistného na důchodové pojištění

Minimální vyměřovací základ OSVČ, která v kalendářním roce vykonávala pouze hlavní činnost, se stanoví jako součin nejnižšího měsíčního vyměřovacího základu stanoveného podle § 14 odst. 6 věty první ZOP, platného pro kalendářní rok, za který se vyměřovací základ stanoví, a počtu kalendářních měsíců, v nichž byla hlavní činnost vykonávána aspoň po část tohoto měsíce. Do počtu kalendářních měsíců se nezahrnují kalendářní měsíce, v nichž trvaly kvalifikované důvody.

³⁹ Trnková, L., Ženíšková M., Pojistné na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. Olomouc: ANAG, 2007, 183 s. ISBN 978-80-7263-426-2

Nejnižší měsíční vyměřovací základ stanovený podle § 14 odst. 6 věty první ZOP, s účinností od 1.1.2009, činí nejméně 25 % průměrné mzdy při výkonu hlavní výdělečné činnosti. Za průměrnou mzdu se pro účely ZOP považuje částka, která se vypočte jako součin všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází kalendářnímu roku, pro který se průměrná mzda zjišťuje, a přečíslicího koeficientu pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu (§ 5c odst. 1 věta druhá ZOP).

Minimální vyměřovací základ OSVČ, která v kalendářním roce vykonávala pouze vedlejší činnost, se stanoví jako součin nejnižšího měsíčního vyměřovacího základu stanoveného podle § 14 odst. 6 věty druhé ZOP, platného pro kalendářní rok, za který se vyměřovací základ stanoví, a počtu kalendářních měsíců, v nichž byla vedlejší činnost vykonávána aspoň po část tohoto měsíce. Do počtu kalendářních měsíců se nezahrnují kalendářní měsíce, v nichž trvaly kvalifikované důvody.

Nejnižší měsíční vyměřovací základ stanovený podle § 14 odst. 6 věty druhé ZOP, s účinností od 1.1.2009 činí nejméně 10% průměrné mzdy při výkonu vedlejší výdělečné činnosti.

Minimální vyměřovací základ OSVČ, která v kalendářním roce vykonávala hlavní a vedlejší činnost a za dobu výkonu vedlejší činnosti je účastna důchodového pojištění, se podle § 5b odst. 2 písm. c) ZOP, stanoví buď jako součet dílčího vyměřovacího základu z hlavní činnosti a dílčího vyměřovacího základu z vedlejší činnosti, nebo součet dílčího vyměřovacího základu z hlavní činnosti a poměrné části vyměřovacího základu z vedlejší činnosti. Za minimální vyměřovací základ se považuje vyšší z těchto součtů.

Dílčí vyměřovací základy odpovídají minimálním vyměřovacím základům stanoveným pro hlavní a vedlejší činnost.

Poměrná část vyměřovacího základu z daňového základu event. z příjmů z vedlejší činnosti se určí procentní sazbou uvedenou v § 5b odst. 1 ZOP tak, že se daňový základ dosažený v kalendářním roce, event. dosažený příjem po odpočtu vynaložených výdajů, vydělí počtem kalendářních měsíců, v nichž byla alespoň po část měsíce vykonávána samostatná výdělečná činnost a výsledná částka se vynásobí počtem

kalendářních měsíců, v nichž byla vykonávána vedlejší činnost. Do počtu těchto měsíců se nezahrnují kalendářní měsíce, v nichž trvají kvalifikované důvody.⁴⁰

Stanovení maximálního vyměřovacího základu pro odvod pojistného

S účinností od 1.1.2008 je maximálním (ročním) vyměřovacím základem OSVČ pro pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti dle § 15a odst. 5 ZOP částka ve výši 48násobku průměrné mzdy. Takto stanovený vyměřovací základ OSVČ se od roku 2008 nesnižuje o jeho poměrnou část.⁴¹ Dle § 5a odst. 3 ZOP ve znění platném do 31.12.2007 činil vyměřovací základ OSVČ nejvýše částku 486 000 Kč; tato částka se snižovala o částku 40 500 Kč za každý kalendářní měsíc, v němž OSVČ vykonávající samostatnou výdělečnou činnost měla nárok na nemocenské z nemocenského pojištění OSVČ popřípadě pobírala takové nemocenské, vykonávala službu v ozbrojených silách (civilní službu) nebo pobírala PPM z nemocenského pojištění OSVČ a za kalendářní měsíc, v němž nebyla samostatná výdělečná činnost vykonávána.

Byla-li OSVČ v kalendářním roce také zaměstnancem a součet vyměřovacího základu nebo úhrnu vyměřovacích základů zaměstnance a vyměřovacího základu OSVČ přesáhl maximální vyměřovací základ OSVČ, sníží se o přesahující částku nejprve vyměřovací základ OSVČ, je-li částka vyšší než vyměřovací základ OSVČ, sníží se o zbytek přesahující částky vyměřovací základ nebo úhrn vyměřovacích základů zaměstnance.

Vyměřovací základ ze zaměstnání dokládá OSVČ potvrzením, které je podle § 15a odst. 3 ZOP povinen zaměstnavatel písemně potvrdit zaměstnanci na jeho žádost, a to do 8 dnů ode dne obdržení žádosti (zjistí-li zaměstnavatel, že v tomto potvrzení uvedl nesprávné údaje, je povinen neprodleně vydat zaměstnanci nové potvrzení). Údaje o vyměřovacích základech zaměstnance uvádí OSVČ poprvé na přehledu o příjmech za rok 2008.

⁴⁰ Gregorová, Š., Přehled o příjmech a výdajích OSVČ. Odborný měsíčník Národní pojištění, březen 2009, roč. 40, č. 3, s. 12

⁴¹ zdroj <<http://www.cssz.cz>> [cit.2009-06-07]

V případě, že OSVČ doloží potvrzení ze zaměstnání, ze kterého vyplývá, že již dosáhla v kalendářním roce maximálního vyměřovacího základu zaměstnance stanoveného na tento rok (§ 15a ZOP), není tato OSVČ povinna platit zálohy na pojistné od měsíce, ve kterém OSSZ tuto skutečnost oznámila a doložila, a to až do kalendářního měsíce, který předchází měsíci, ve kterém byl nebo měl být podán přehled za kalendářní rok, který následuje po kalendářním roce, v němž tato OSVČ dosáhla maximálního vyměřovacího základu.⁴²

Stanovení měsíčního vyměřovacího základu pro placení záloh na pojistné

Od 1.1.2009 si již OSVČ nemůže určit výši měsíčního vyměřovacího základu pro placení záloh na pojistné na důchodové pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (dále jen zálohy na pojistné). Vykonávala-li OSVČ samostatnou výdělečnou činnost v předcházejícím kalendářním roce činí výše měsíčního vyměřovacího základu 50% z částky rovnající se průměru, který z daňového základu předchozího roku připadá na jeden kalendářní měsíc. Pokud takto stanovená výše měsíčního vyměřovacího základu přesáhne částku ve výši čtyřnásobku průměrné mzdy, činí měsíční vyměřovací základ tuto částku (maximální měsíční vyměřovací základ). U OSVČ, která se stane poplatníkem daně z příjmů stanovené paušální částkou, činí měsíční vyměřovací základ 50 % jedné dvanáctiny rozdílu mezi předpokládanými příjmy a předpokládanými výdaji, z nichž se vychází při výpočtu daně z příjmů stanovené paušální částkou.⁴³

Měsíční vyměřovací základ s účinností od 1.1.2009 však činí nejméně

- a) při výkonu hlavní výdělečné činnosti 25 % průměrné mzdy
- b) při výkonu vedlejší výdělečné činnosti 10 % průměrné mzdy

V případě, že OSVČ dosáhla (ročního) maximálního vyměřovacího základu v součtu s vyměřovacím základem ze samostatné výdělečné činnosti a ze zaměstnání, stanoví se měsíční vyměřovací základ pro placení záloh na pojistné OSVČ z daňového základu připadajícího v průměru na jeden kalendářní měsíc výkonu samostatné

⁴² Gregorová, Š., Přehled o příjmech a výdajích OSVČ. Odborný měsíčník Národní pojištění, 2009, č. 3, s. 12-13

⁴³ <<http://www.cssz.cz>> [cit.2009-06-07]

výdělečné činnosti. Měsíční vyměřovací základ se zaokrouhluje na celé koruny směrem nahoru.

Měsíční vyměřovací základ pro zálohy na pojistné před rokem 2009 se stanovil podle právních předpisů účinných před 1.1.2009. Měsíčním vyměřovacím základem OSVČ pro placení záloh na pojistné byla částka, kterou si OSVČ určila. Jestliže OSVČ vykonávala samostatnou výdělečnou činnost v předchozím kalendářním roce, bez ohledu na její charakter, stanovila se výše měsíčního vyměřovacího základu procentní sazbou. Výše měsíčního vyměřovacího základu činila nejméně 35 % před rokem 2004, 40 % v roce 2004, 45 % v roce 2005, od roku 2006 50 % z rozdílu mezi příjmy a vynaloženými výdaji, který připadal v průměru na jeden kalendářní měsíc výkonu samostatné výdělečné činnosti.

3.6 Výše procentních sazeb u osob samostatně výdělečně činných

Výše sazeb pojistného u OSVČ je stanovena v § 7 odst. 1 písm. c) ZOP a rozlišuje se zde mezi těmi OSVČ, jež jsou účastny na nemocenském pojištění a OSVČ s účastí na důchodovém pojištění.

Aktuálně činí sazba pojistného pro OSVČ účastnou na důchodovém pojištění 29,2 % z vyměřovacího základu, z čehož je 28 % na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti. Vyměřovací základ je stanoven podle § 5b odst. 1, 2 ZOP a rozlišuje se zde zda OSVČ vykonávala jen hlavní výdělečnou činnost nebo vedlejší samostatnou výdělečnou činnost.

V případě OSVČ, jež jsou účastny na nemocenském pojištění sazba činí 1,4 % z vyměřovacího základu podle § 5b odst. 3 ZOP, jehož výši si určuje sama osoba samostatně výdělečně činná. Nesmí však být nižší než dvojnásobek rozhodné částky podle předpisů o nemocenském pojištění pro účast zaměstnanců na nemocenském pojištění.

3.7 Povinnost a odpovědnost osob samostatně výdělečně činných

Základními povinnostmi všech OSVČ je oznámit příslušné správě sociálního zabezpečení vznik, přerušeni a zánik samostatné výdělečné činnosti.

OSVČ je povinna oznámit zahájení samostatné výdělečné činnosti příslušné OSSZ do 8. dne kalendářního měsíce následujícího po měsíci v němž tato skutečnost nastala. U zahájení samostatné výdělečné činnosti je nutné použít předepsaného tiskopisu. Příslušná OSSZ přidělí variabilní symbol pro placení pojistného. Stejná oznamovací povinnost platí i pro ukončení činnosti a změny vedlejší samostatné činnosti na hlavní, zde se vyžaduje pouze písemná forma sdělení.

Osoba, která vykonává samostatnou výdělečnou činnost formou spolupráce („spolupracující osoba“), má stejné povinnosti jako OSVČ se kterou spolupracuje, a to včetně výše uvedené ohlašovací povinnosti. Navíc je ale povinna oznámit úmrtí OSVČ, se kterou spolupracovala, a zda ve výkonu samostatné výdělečné činnosti bude pokračovat i nadále.

Výše uvedené povinnosti je OSVČ povinna splnit nejpozději do osmého dne kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž nastala skutečnost, která zakládá tuto povinnost. Všechny tyto skutečnosti se oznamují na předepsaném tiskopise u příslušné okresní správy sociálního zabezpečení.

Od 1.8.2006 mohou OSVČ své oznamovací povinnosti tj. zahájení podnikatelské činnosti, včetně změn plnit formou jednotného registračního formuláře, který vyplní na živnostenském úřadě, kde byly zřízeny tzv. centrální registrační místa. Živnostenský úřad po vyplnění všech potřebných údajů jednotný registrační formulář postoupí místně příslušné správě sociálního zabezpečení.

Místně příslušná je správa sociálního zabezpečení podle trvalého pobytu občana, nebo hlášeného pobytu, jde-li o cizince, a to pro vedení evidence důchodového pojištění OSVČ, vybírání pojistného na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a vydávání potvrzení pro OSVČ o výši vyměřovacího základu pro stanovení záloh na pojistné na důchodové pojištění.

Povinnost platit zálohy na pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti

OSVČ vykonávající v kalendářním měsíci hlavní činnost je povinna platit zálohy na pojistné vždy, bez ohledu na výši dosaženého daňového základu v předchozím kalendářním roce.

OSVČ, která vykonává vedlejší činnost, je povinna platit zálohy na pojistné v případě, že její daňový základ za předchozí kalendářní rok dosáhl výše zakládající povinnou účast na důchodovém pojištění (§ 10 odst. 2 a 3 ZDP). Povinnost platit zálohy na pojistné takové OSVČ vzniká za kalendářní měsíc, ve kterém byl nebo měl být podán přehled o příjmech a výdajích za kalendářní rok, ve kterém dosáhla daňového základu ve výši zakládající povinnou účast na důchodovém pojištění, a za kalendářní měsíce následující po tomto měsíci. Povinnost platit zálohy na pojistné v takovém případě trvá naposledy za kalendářní měsíc, který předchází kalendářnímu měsíci, ve kterém byl nebo měl být podán přehled o příjmech a výdajích za následující kalendářní rok.⁴⁴

Povinnost platit zálohy na pojistné vzniká OSVČ vykonávající vedlejší činnost také podáním přihlášky k účasti na důchodovém pojištění, a to za kalendářní měsíc, ve kterém se OSVČ k účasti přihlásila a za kalendářní měsíce následující, a to až do měsíce předcházejícího měsíci, v němž byl (měl být) podán přehled o příjmech a výdajích za kalendářní rok, na který se OSVČ přihlásila k účasti na pojištění.

Pokud chce být OSVČ pro účely placení záloh na pojistné považována za OSVČ vykonávající vedlejší činnost, je nutné, aby příslušné OSSZ oznámila a případně doložila, že nastal některý z důvodů pro výkon vedlejší činnosti uvedený v § 9 odst. 6 ZDP, a tato skutečnost se bude zohledňovat od kalendářního měsíce, v němž trvala po celý kalendářní měsíc, byla-li samostatná výdělečná činnost vykonávána po celý tento měsíc, pokud nebyla samostatná výdělečná činnost vykonávána po celý měsíc, trvaly-li tyto skutečnosti současně po tu část kalendářního měsíce, po kterou byla vykonávána samostatná výdělečná činnost (§ 13a odst. 8 ZOP). Oznámení důvodu pro výkon vedlejší činnosti musí mít písemnou formu. Toto oznámení může za OSVČ učinit zmocněnec, je-li z plné moci zřejmé oprávnění k tomuto úkonu (např. na základě

⁴⁴ § 13a ZOP

generální plné moci nebo plné moci ke všem úkonům souvisejících s výkonem samostatné výdělečné činnosti atp.).

S účinností od 1.1.2009 oznámení důvodů pro výkon vedlejší činnosti i pro účely placení záloh na pojistné je třeba učinit nejpozději na přehledu za příslušný kalendářní rok a doložit do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byl podán přehled za tento kalendářní rok, ve kterém OSVČ chce, aby její činnost byla považována za vedlejší (§ 13a odst. 9 ZOP). Při dodržení této lhůty bude důvod pro výkon vedlejší činnosti zpětně respektován pro tento kalendářní rok. OSVČ je nově povinna platit zálohy na pojistné za kalendářní měsíc v němž byl nebo měl být podán přehled za předchozí kalendářní rok ve výši stanovené z měsíčního vyměřovacího základu, který byl vyčíslen z daňového základu dle podaného přehledu nebo z minimálního vyměřovacího základu stanoveného pro kalendářní rok, ve kterém se přehled podává. Tyto zálohy pak platí až do kalendářního měsíce, který předchází kalendářnímu měsíci, ve kterém byl nebo měl být podán přehled v dalším kalendářním roce. Na základě žádosti OSVČ dle § 14 odst. 5 ZOP příslušná OSSZ může poměrně snížit měsíční vyměřovací základ pro placení záloh na dobu nejdéle do konce kalendářního měsíce, který předchází kalendářnímu měsíci, v němž byl nebo měl být podán o příjmech a výdajích, pokud příjem po odpočtu výdajů ze samostatné výdělečné činnosti připadající v průměru na jeden kalendářní měsíc v období od 1. ledna kalendářního roku do konce kalendářního měsíce předcházejícího kalendářnímu měsíci, v němž byla podána žádost o snížení, nejméně však za dobu 3 kalendářních měsíců po sobě jdoucích, je nejméně o jednu třetinu nižší než takový příjem připadající v předcházejícím kalendářním roce v průměru na jeden měsíc výkonu SVČ.

S účinností od 1.1.2009 dle § 14a odst. 1 ZOP dochází též ke změně splatnosti zálohy na pojistné. Záloha na pojistné za kalendářní měsíc je splatná od 1. do 20. dne následujícího kalendářního měsíce. Zálohy na pojistné se platí na jednotlivé celé kalendářní měsíce. OSVČ může platit zálohy na pojistné do budoucna (§ 14a odst. 2 ZOP). Výši zaplacených záloh na pojistné nelze měnit. Zálohy na pojistné zaplacené do budoucna lze vrátit jen v případě ukončení samostatné výdělečné činnosti, a to za kalendářní měsíce následující po ukončení této činnosti.

Přestože nemocenské pojištění OSVČ je od 1.1.2009 odděleno od povinnosti platit zálohy na důchodové pojištění, i nadále není dle § 14 odst. 7 ZOP OSVČ povinna platit

zálohy na pojistné za kalendářní měsíce, v nichž po celý kalendářní měsíc měla nárok na výplatu nemocenského nebo peněžité pomoci v mateřství z nemocenského pojištění OSVČ. Kalendářním měsícem se v tomto případě rozumí i jeho část, po kterou OSVČ vykonávala samostatnou výdělečnou činnost, pokud výkon této činnosti netrval celý kalendářní měsíc. Za období nároku na výplatu nemocenského se přitom považuje též období prvních 14 kalendářních dnů dočasné pracovní neschopnosti (karantény), za které se nemocenské OSVČ nevyplácí.⁴⁵

OSVČ, která vykonává vedlejší činnost a stane se plátcem daně paušální částkou podle § 7a zákona o daních příjmů v průběhu kalendářního roku, zaniká povinnost platit zálohy na pojistné, jestliže rozdíl mezi předpokládanými příjmy a předpokládanými výdaji za takový rok nezakládá účast na důchodovém pojištění a OSVČ nepodá přihlášku k účasti na důchodovém pojištění. Povinnost platit zálohy na pojistné zaniká od kalendářního měsíce v němž byl protokol o platbě daně z příjmů paušální částkou finančním úřadem předán OSVČ. K oznámení OSVČ o platbě daně paušální částkou se pro účely placení záloh na pojistné přihlíží, pokud bylo učiněno nejpozději na přehledu o příjmech a výdajích za příslušný kalendářní rok a doloženo nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, ve kterém byl tento přehled podán.⁴⁶

Povinnost podat přehled o příjmech a výdajích

Za předpokladu, že osoba alespoň po část kalendářního roku vykonávala samostatnou výdělečnou činnost, je povinna podat příslušné OSSZ nejpozději do jednoho měsíce ode dne, ve kterém měla podle zvláštního zákona podat daňové přiznání za tento kalendářní rok, na předepsaném tiskopise přehled o příjmech a výdajích za tento kalendářní rok.

Pokud této osobě zpracovává daňové přiznání daňový poradce, je povinna tuto skutečnost příslušné OSSZ doložit do 30. dubna kalendářního roku, ve kterém má povinnost podat daňové přiznání za předchozí kalendářní rok.

Osoba samostatně výdělečně činná, která je poplatníkem daně z příjmů stanovené paušální částkou, uvádí na přehledu též tento údaj a je povinna příslušné OSSZ

⁴⁵ Metodický pokyn ředitelky ČSSZ č. 9/2008

⁴⁶ § 13a odst. 7 ZOP

předložit nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byl přehled podán, protokol o platbě daně z příjmů paušální částkou. Pokud je v předloženém protokole daň stanovena paušální částkou na více zdaňovacích obdobích, povinnost jeho předložení za další kalendářní rok nebo roky uvedené v protokolu se považuje za splněnou v den, kdy OSVČ za takový kalendářní rok podává či měla podat přehled o příjmech a výdajích ze samostatné výdělečné činnosti. Rozhodnutí správce daně o zrušení platby daně paušální částkou je OSVČ povinna předložit příslušné OSSZ nejpozději v den, kdy podává či měla podat přehled o příjmech a výdajích ze samostatné výdělečné činnosti za kalendářní rok, který následuje po kalendářním roce, za který naposledy byla poplatníkem daně z příjmů paušální částkou.

OSVČ, která chce být z hlediska důchodového pojištění považována za OSVČ vykonávající vedlejší činnost musí do Přehledu o příjmech a výdajích uvést některý z důvodů pro výkon vedlejší činnosti (§ 9 odst. 6 ZDP). Pokud OSVČ tyto skutečnosti do tohoto přehledu uvede, je následně povinna tyto údaje doložit, a to nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž tento přehled podala. K pozdějšímu doložení již nelze přihlížet.⁴⁷

Zákonem č. 424/2003 Sb., bylo novelizováno ust. § 23a ZOP. Došlo k upřesnění v tom smyslu, že od 1.1.2004 mají povinnost podat přehled o příjmech a výdajích i ty OSVČ, které nejsou povinny podávat daňové přiznání, ale vykonávají v kalendářním roce, za který se přehled o příjmech a výdajích podává, samostatnou výdělečnou činnost. Tyto osoby mají povinnost podat přehled o příjmech a výdajích ve lhůtě do 31. července kalendářního roku následujícího po roce, v němž byla samostatná výdělečná činnost vykonávána.⁴⁸

Z přehledu se zjistí:

- „zda OSVČ vykonávající vedlejší činnost je na základě dosažených příjmů povinně důchodově pojištěna a je tedy povinna zaplatit pojistné na důchodové pojištění a zda je po podání přehledu povinna platit zálohy na pojistné,
- výše minimálního vyměřovacího základu pro odvod pojistného,

⁴⁷ Gregorová, Š., Přehled o příjmech a výdajích OSVČ. Odborný měsíčník Národního pojištění, březen 2009, roč. 40, č. 3, s. 11

⁴⁸ Metodický pokyn náměstkyně ústředního ředitele ČSSZ pro úsek sociálního pojištění č. 10/2004

- výše minimálního měsíčního vyměřovacího základu pro placení záloh na důchodové pojištění,
- výše doplatku nebo přeplatku pojistného.“

Jestliže na přehledu byly uvedeny nesprávné údaje a v důsledku toho OSVČ zaplatila na pojistném na důchodové pojištění méně než měla, je povinna nejpozději do 8 dnů ode dne, kdy se o změně dozvěděla, podat opravný přehled. V opravném přehledu OSVČ mimo jiné uvede důvod pro předložení opravného přehledu, novou výši daňového základu a novou výši vyměřovacího základu, který nesmí být nižší, než na původním přehledu a novou výši měsíčního vyměřovacího základu. Rozdíl mezi výši pojistného, které uhradila nebo měla uhradit na podkladě prvního podaného přehledu a novou výši pojistného je OSVČ povinna uhradit do 8 dnů ode dne, kdy byl nebo měl být podán opravný přehled. Nová výše měsíčního vyměřovacího základu pro placení záloh platí od kalendářního měsíce, v němž OSVČ opravný přehled podala nebo měla podat.

Pokud byly v přehledu uvedeny nesprávné údaje a OSVČ zaplatila na pojistném na důchodové pojištění více než měla, může podat opravný přehled nejpozději do konce třetího kalendářního měsíce po měsíci, v němž se o změně daňového základu dozvěděla. Podání opravného přehledu se považuje za žádost o vrácení přeplatku. Nová výše nejnižšího měsíčního vyměřovacího základu pro placení záloh platí od kalendářního měsíce, v němž OSVČ opravný přehled podala.⁴⁹

Dokládání dalších skutečností

Pokud chce být OSVČ považována pro účely důchodového pojištění za OSVČ vykonávající vedlejší činnost, musí tuto skutečnost vždy oznámit a případně doložit příslušné OSSZ. Musí též oznámit, od kterého dne již tyto skutečnosti netrvaly. OSVČ není povinna dokládat důvody pro výkon vedlejší činnosti, jestliže ČSSZ údaje o těchto důvodech vede ve své evidenci nebo má možnost si tento údaj obstarat v elektronické podobě. Pokud OSVČ do přehledu o příjmech a výdajích uvedla, že v kalendářním roce

⁴⁹ Trnková, L., Ženíšková M., Pojistné na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. Olomouc: ANAG, 2007, 183 s. ISBN 978-80-7263-426-2

vykonávala vedlejší činnost, je povinna tyto údaje doložit, a to nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, ve kterém přehled podala.⁵⁰

Jedná-li se o dokládání zaměstnání, tak se zaměstnáním pro účely výkonu vedlejší činnosti rovněž rozumí i činnost zakládající účast na sociálním zabezpečení podle právních předpisů státu, s nímž má ČR uzavřenu mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení nebo státu, který aplikuje koordinační nařízení (nařízení Rady č. 1408/71).

Pokud jde o starobní důchod, je potřeba nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byl podán přehled o příjmech a výdajích, doložit rozhodnutí o přiznání tohoto důchodu. V případě, že plátcem důchodu je ČSSZ, považuje se tato podmínka za splněnou. Jestliže je starobní nebo plný invalidní či částečný invalidní důchod vyplácen jiným subjektem než je Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ), (např. orgánem Ministerstva spravedlnosti, vnitra nebo obrany), je OSVČ povinna tyto skutečnosti doložit, pokud je uvedla v přehledu, a to nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byl podán přehled. U přiznaného částečného invalidního nebo plného invalidního důchodu je potřeba ověřit, zda v kalendářních měsících výkonu vedlejší činnosti náležela jeho výplata za všechny kalendářní dny. Pokud jde o způsob prokázání přiznání starobního důchodu z ciziny, doloží pojištěnec nejčastěji rozhodnutí nebo potvrzení zahraničního nositele pojištění.

Při osobní péči o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I (lehká závislost), nebo o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost), pokud osoba, která je závislá na péči jiné osoby, je osobou blízkou, nebo žije s OSVČ v domácnosti, není-li osobou blízkou, se rozhodné skutečnosti dokládají několika způsoby. Potvrzením obecního úřadu s rozšířenou působností lze doložit dobu této péče a stupeň závislosti, jenž se dokládá i kopií posudku o stupni závislosti, který OSSZ zasílá příslušný úřad práce. Skutečnost, že osoba závislá je vůči OSVČ osobou blízkou, lze doložit např. čestným prohlášením, rodným či oddacím listem event. výše uvedeným potvrzením obecního úřadu obce s rozšířenou působností apod. Společnou domácnost je možné prokázat zmíněným potvrzením obecního úřadu obce s rozšířenou působností nebo čestným prohlášením.

⁵⁰ Gregorová, Š., Přehled o příjmech a výdajích OSVČ. Odborný měsíčník Národní pojištění, březen 2009, roč. 40, č. 3, s. 12

V případě nároku na rodičovský příspěvek nebo PPM nebo nemocenské z důvodu těhotenství a porodu pokud náleží z nemocenského pojištění zaměstnanců (není-li nárok na PPM), je třeba doložit potvrzení příslušného úřadu či organizace, který dávku vyplácí, s uvedením data, od kterého je poskytována, nemá-li OSSZ takový údaj ve své evidenci.

Při dokládání studia a doby jeho trvání je potřeba zohledňovat i dobu kvalifikovanou jako soustavnou přípravu na budoucí povolání studiem ve smyslu § 22 a § 23 ZDP. Za doklad o studiu lze považovat vysvědčení, doklad o vykonání závěrečné nebo maturitní zkoušky, doklad o zápisu ke studiu na vysoké škole, potvrzení o studiu atp. Dokladem o studiu na vysoké škole není rozhodnutí o přijetí.

Dobu trvání výkonu vojenské služby potvrdí příslušný orgán.

Zjistí-li se, že údaje byly nesprávné, dojde vždy ke změně charakteru samostatné výdělečné činnosti z vedlejší na hlavní, a to se zpětnou platností.⁵¹

Povinnosti OSVČ se sankcí pokut

Povinnosti OSVČ se sankcí pokut jsou vymezeny v § 48 ZOSZ.

OSVČ je povinna oznámit příslušné správě sociálního zabezpečení den:

- zahájení popřípadě znovuzahájení SVČ nebo spolupráce při výkonu SVČ
- ukončení SVČ
- zániku oprávnění vykonávat SVČ
- od kterého jí byl pozastaven výkon SVČ
- od kterého již nemá nárok na výplatu plného nebo částečného

invalidního důchodu a rodičovského příspěvku nebo peněžité pomoci v mateřství z důvodu těhotenství a porodu, přestala osobně pečovat o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I nebo o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II nebo stupni III anebo ve stupni IV, přestala vykonávat vojenskou službu, přestala být nezaopatřením dítětem nebo den ukončení výkonu zaměstnání

- úmrtí OSVČ s níž spolupracující osoba spolupracuje a zda pokračuje v živnostenském podnikání.

⁵¹ Metodický pokyn ředitelky ČSSZ č. 9/2008

Dále je OSVČ povinná dostavit se v termínu určeném na příslušnou okresní správu sociálního zabezpečení za účelem kontroly plnění jejích povinností v sociálním zabezpečení, také poskytovat potřebnou součinnost a používat předepsané tiskopisy.

Za nesplnění nebo porušení uvedených povinností může příslušná OSSZ uložit pokutu, a to s ohledem na závažnost či míru porušení.

Zánik účasti osob samostatně výdělečně činných na důchodovém pojištění

Osoba samostatně výdělečně činná je v příslušném kalendářním roce účastna po dobu, po kterou vykonávala hlavní samostatnou výdělečnou činnost.

OSVČ je v kalendářním roce účastna pojištění po dobu, po kterou vykonávala vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, pokud její příjem z vedlejší samostatné výdělečné činnosti dosáhl v kalendářním roce aspoň rozhodné částky.

Účast OSVČ na pojištění vzniká dnem 1. ledna kalendářního roku, ve kterém byly splněny podmínky uvedené v § 10 odst. 1, 2 a 3, nebo za který se přihlásila k účasti na důchodovém pojištění podle § 10 odst. 4 ZDP. Účast OSVČ na pojištění může vzniknout nejdříve však dnem, v němž začala vykonávat (znovu vykonávat) samostatnou výdělečnou činnost; účast na pojištění nemůže přitom vzniknout přede dnem, od kterého je oprávněna samostatnou činnost vykonávat.

Účast na důchodovém pojištění zaniká dnem 31. prosince kalendářního roku, ve kterém byly splněny podmínky uvedené v § 10 odst. 1, 2 a 3 ZDP, nebo za který se přihlásila k účasti na důchodovém pojištění podle § 10 odst. 4 ZDP, anebo posledním dnem kalendářního měsíce, v jehož průběhu se z hlavní činnosti stala vedlejší činnost, která nezakládá účast na důchodovém pojištění.

Účast na pojištění OSVČ však zaniká nejpozději dnem, v němž nastal některý z důvodů uvedených v ust. § 10 odst. 6 písm. a) až c) ZDP (ukončení činnosti, zánik oprávnění, pozastavení výkonu činnosti). Za ukončení činnosti se vždy považuje její přerušování, pokud toto trvalo více než šest měsíců po sobě jdoucích.⁵²

⁵² § 10 odst. 1, odst. 6 ZDP

4 ÚČAST OSOB SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÝCH NA NEMOCENSKÉM POJIŠTĚNÍ

4.1 *Prameny právní úpravy do 31.12.2008 a změny v souvislosti s přijetím zákona č. 187/2006 Sb.*

Od 1.1.2009 nabyl účinnosti nový zákon o nemocenském pojištění č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění a nahradil tak dosavadní právní úpravu obsaženou v zákoně č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců. Nahrazuje rovněž zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, zákon č. 32/1957 Sb., o nemocenské péči v ozbrojených silách, část šestou zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, která upravuje nemocenské pojištění OSVČ a také příslušná ustanovení zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, která dosud upravují nemocenské pojištění.⁵³

Tento zákon byl přijat již v roce 2006 a od té doby prošel řadou novelizací. Poslední novela označovaná jako „technická“ měla za cíl především zjednodušit provádění nemocenského pojištění a zároveň novelizovala původní zákon o nemocenském pojištění zaměstnanců a další zákony v návaznosti na rozhodnutí Ústavního soudu, kterým bylo zrušeno neposkytování dávek za první tři dny pracovní neschopnosti.

Do okruhu povinně nemocensky pojištěných osob byly nově zahrnuty též fyzické osoby, které jsou jmenovány nebo voleny do funkce vedoucího správního úřadu nebo do funkce statutárního orgánu právnické osoby zřízené zvláštním zákonem, nebo též do funkce zástupce tohoto vedoucího nebo statutárního orgánu, pokud je tímto vedoucím nebo statutárním orgánem pouze jediná osoba, a jmenováním nebo volbou těmto osobám nevznikl pracovní nebo služební poměr, a fyzické osoby, které podle zvláštního

⁵³ Přib, J., *Nemocenské pojištění v praxi*. Praha: Grada, 2009. 208 s. ISBN 978-80-247-1969-6

zákona vykonávají veřejnou funkci mimo pracovní nebo služební poměr, pokud se na jejich pracovní vztah vztahuje ve stanoveném rozsahu zákoník práce.

Mezi dobrovolně nemocensky pojištěné osoby byli také zahrnuti zahraniční zaměstnanci, čímž rozumíme zaměstnance zahraničního zaměstnavatele, jsou-li činní v České republice ve prospěch tohoto zahraničního zaměstnavatele.

Zákon také zvýšil podíl zaměstnavatelů na vyplácení nemocenského tím, že dávky nemocenského pojištění nově náleží až od 15. dne trvání dočasné pracovní neschopnosti. Zaměstnavatelé se již také nedělí na organizace a malé organizace.

Nemocenského pojištění už se nadále neúčastní studenti a žáci, společníci společností s ručením omezeným, komanditisté komanditních společností a rovněž členové družstev, kteří mimo pracovněprávní vztah vykonávají pro družstvo práci, za niž jsou jím odměňováni, pokud jsou členy družstva, kde podmínkou členství není jejich pracovní vztah k družstvu.

Tzv. rozhodný příjem, který je podmínkou účasti na nemocenském pojištění se zvýšil z původních 400 Kč měsíčně na rovných 2 000 Kč.

Co se týče účasti OSVČ, jejich účast je stále dobrovolná a to bez ohledu na placení záloh na pojistné na důchodové pojištění. Vyměřovací základ si OSVČ bude volit sama. Důležité je, že nemocenské pojištění nově provádí pouze orgány nemocenského pojištění, kterými jsou okresní správy sociálního zabezpečení. Zřízeny byly informační systémy nemocenského pojištění, a to registr pojištěnců a registr zaměstnavatelů. Správcem registrů, jde-li o zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a zaměstnavatele zaměstnaných osob je Česká správa sociálního zabezpečení. Jde-li o příslušníky a odsouzené osoby, je správcem registrů služební orgán v oborech své působnosti.

OSSZ musí vyplatit dávku do jednoho měsíce po dni, kdy jí byla doručena žádost, nebo doklad prokazující nárok na výplatu dávky. Zaměstnanec má právo si zvolit mezi výplatou v hotovosti a na účet. Pro případ, že pojištěnec či jeho zákonný zástupce nemohou dávku přijímat je zaveden institut zvláštního příjemce, jímž může být fyzická i právnická osoba, která s takovýmto pověřením souhlasí.

Zaměstnavatelé již pouze předkládají provádějícím orgánům potřebné doklady, mohou však provádět kontrolu dodržování režimu dočasně práce neschopného pojištěnce a o totéž požádat okresní správu sociálního zabezpečení. V případě

nedodržení režimu jsou oprávněni náhradu snížit, nebo i neposkytnout vůbec. Náhrada činí od čtvrtého dne 60 % redukováného průměrného výdělku. Po dobu prvních třech dnů trvání dočasné pracovní neschopnosti dnes zaměstnanci nenáleží nic.

V případě porušení či neplnění zákonem stanovených povinností se fyzické osoby dopouštějí přestupků za něž lze ukládat pokuty. Právnícké osoby a zdravotnická zařízení se potom dopouštějí správních deliktů.

O nárocích na dávky, které vznikly před 1.1.2009 se bude rozhodovat podle předpisů účinných před 1.1.2009. Dávky, na které vznikl nárok před 1.1.2009 a tento nárok trvá po 31.12.2008, vyplácí po 31.12.2008 po dobu nejvýše jednoho roku ten, který byl příslušný k výplatě těchto dávek ke dni 31.12.2008.⁵⁴

S ohledem na existenci karenční doby při dočasné pracovní neschopnosti se od 1. ledna 2009 snižuje u zaměstnanců a OSVČ pojistné na nemocenské pojištění o 0,1 %.

Při peněžité pomoci v mateřství se zavádí možnost matky vystřídat se s otcem dítěte, a to nejdříve šest týdnů po porodu. Také při ošetřovném je možnost jednoho vystřídání se mezi rodiči.

4.2 Vznik a zánik účasti osob samostatně výdělečně činných na nemocenském pojištění

Osoby samostatně výdělečně činné jsou na nemocenském pojištění účastny dobrovolně a při splnění zákonem stanovených podmínek jim náleží nemocenské a peněžité pomoci v mateřství. Účastny na nemocenském pojištění však mohou být pouze jednou, a to i pokud vykonávají více samostatných výdělečných činností, nebo při nich spolupracují.⁵⁵

V případě, že se OSVČ rozhodne být účastna na nemocenském pojištění, musí splnit dva požadavky:

- musí vykonávat samostatnou výdělečnou činnost na území ČR anebo mimo něj, ale pouze podle tuzemských právních předpisů

⁵⁴ zdroj: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/poskytovani-nemocenskeho-od-1-1-2009.htm>
[cit.2009-4-20]

⁵⁵ Příb, J., Nemocenské pojištění v praxi. Praha: Grada, 2009, 208 s. ISBN 978-80-247-1969-6

- písemně se přihlásit k účasti na nemocenském pojištění, a to na předepsaném tiskopise u příslušné správy sociálního zabezpečení

Účast na nemocenském pojištění může vzniknout již dnem zahájení činnosti v případě, že OSVČ podá přihlášku do 8 kalendářních dnů od zahájení činnosti. Účast jí tak vznikne zpětně. Jinak vzniká účast na nemocenském pojištění dnem, který je uveden v přihlášce, tedy nejdříve dnem podání přihlášky.

I nadále platí, že OSVČ se mohou z nemocenského pojištění kdykoliv odhlásit.

Účast na pojištění potom zaniká dnem, který je uveden v odhlášce, nesmí však jít o den dřívější, než ve kterém byla odhláška podána. Účast na nemocenském pojištění rovněž zanikne dnem skončení samostatné výdělečné činnosti nebo dnem, kdy oprávnění k jejímu výkonu zaniklo či bylo pozastaveno. Pokud OSVČ neplatí řádně pojistné, zaniká její účast na pojištění prvním dnem kalendářního měsíce, za který nebylo pojistné zapláceno, nebo bylo zapláceno v nižší částce. Dále může účast zaniknout i nástupem výkonu trestu odnětí svobody.

4.3 Povinnosti OSVČ v nemocenském pojištění

OSVČ, která žádá o dávku nebo které se dávka vyplácí, je dle § 103 odst. 1 písm. a) až c) ZNP, povinna

- osvědčovat skutečnosti, na kterých závisí účast na pojištění a rozhodování o dávce, předkládat stanovené doklady, podávat OSSZ požadované vysvětlení a údaje
- ohlásit OSSZ, která vyplácí dávku, včas všechny skutečnosti, které jsou nebo mohou být důvodem pro zánik nebo změnu nároku na dávku, pro výši dávky nebo její výplaty, a to nejpozději do 8 dnů ode dne, kdy se o skutečnosti dozvěděla
- umožnit OSSZ přezkoumání skutečností rozhodných pro vznik nebo trvání nároku na dávku, její výši nebo její výplatu,

OSVČ, která byla vyzvána orgánem nemocenského pojištění k osvědčení skutečností rozhodných pro účast na pojištění, nárok na dávku, výši dávky nebo její výplatu, je povinna této výzvě vyhovět, a to nejpozději do 8 dnů ode dne vyzvání.

OSVČ je dále povinna sdělit OSSZ na její výzvu údaje potřebné k vedení evidence o pojištěncích podle § 122 odst. 3 ZNP, popřípadě o těchto údajích též předložit potřebné doklady, podávat přihlášku k pojištění na předepsaném tiskopisu, dále na výzvu OSSZ se dostavit ve stanovený den na příslušnou OSSZ, případně jiné určené místo, za účelem provedení kontroly plnění povinností v pojištění, pokud se předem z vážných důvodů neomluví, má povinnost předkládat pro účely kontroly plnění povinností v pojištění účetní a další doklady a poskytovat při této kontrole potřebnou součinnost, sdělit OSSZ, je-li souběžně zaměstnána nebo samostatně výdělečně činná v cizině, a to ve lhůtě do 8 dnů údaje o jejím pojištění v cizině.⁵⁶

4.4 Dávky náležející z nemocenského pojištění

V případě, že OSVČ odvádí řádně pojistné na nemocenské pojištění má nárok na dvě ze čtyř dávek nemocenského pojištění – nemocenské a peněžitou pomoc v mateřství.

Nárok na výplatu těchto dávek má dle § 16 písm. a) ZNP OSVČ pouze v případě, že po dobu jejich pobírání osobně nevykonává samostatnou výdělečnou činnost. Je-li výkon samostatné výdělečné činnosti zajištěn prostřednictvím zaměstnanců nebo spolupracujících osob je tato podmínka splněna. Výkon jiné než samostatné výdělečné činnosti však poskytování těchto dávek z nemocenského pojištění OSVČ nebrání. Na ošetrovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství nemají OSVČ nárok.

Rozhodné období

Rozhodným obdobím pro stanovení výše dávky je období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla dočasná pracovní neschopnost, byla nařízena karanténa, případně vznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Nemá-li OSVČ v takto stanoveném rozhodném období žádný měsíční vyměřovací základ, je rozhodným obdobím kalendářní měsíc, v němž vznikla dočasná pracovní neschopnost (byla nařízena karanténa) nebo nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Nemá-li OSVČ měsíční základ podle věty druhé, je rozhodným obdobím první předchozí kalendářní rok,

⁵⁶ § 95 odst. 1 písm. j) zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

v němž měla měsíční základ (§ 18 odst. 7 ZNP). První předchozí kalendářní rok se zjišťuje postupně od roku, v němž vznikla sociální událost.

Jsou-li v rozhodném období vyloučené dny, snižuje se o ně počet kalendářních dnů připadajících na rozhodné období. Za vyloučené dny se přitom ve smyslu § 18 odst. 8 písm. d) a e) ZNP považují kalendářní dny připadající na kalendářní měsíce, za které OSVČ neplatí pojistné na nemocenské pojištění nebo kalendářní dny připadající na kalendářní měsíce, v nichž OSVČ nebyla účastna nemocenského pojištění, a kalendářní dny před zahájením samostatné výdělečné činnosti, pokud se nejedná o kalendářní dny spadající do kalendářního měsíce, v němž byla zahájena samostatná výdělečná činnost a v němž byla OSVČ účastna nemocenského pojištění.

Vyměřovací základ

Dle § 18 odst. 2 ZNP je vyměřovacím základem pro stanovení výše dávky úhrn měsíčních základů v rozhodném období, v nichž OSVČ zaplatila pojistné na nemocenské pojištění. Za období před 1.1.2009 je vyměřovacím základem úhrn měsíčních vyměřovacích základů pro placení záloh na důchodové pojištění za kalendářní měsíce, v nichž byla OSVČ účastna nemocenského pojištění.

Denní vyměřovací základ se stanoví tak, že se vyměřovací základ zjištěný v rozhodném období dělí počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné období s přihlédnutím k vyloučeným dnům. Denní vyměřovací základ se stanoví s přesností na dvě platná desetinná místa. Takto stanovený denní vyměřovací základ se redukuje dle ustanovení § 21 ZNP.

Pro výpočet nemocenského se do částky první redukční hranice počítá 90 %, z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice se počítá 60 %, z částky nad druhou redukční hranici do třetí redukční hranice se počítá 30 % a k částce nad třetí redukční hranici se nepřihlíží.⁵⁷

Pro výpočet peněžité pomoci v mateřství se do částky první redukční hranice počítá 100 %, z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice se počítá 60 %, z částky nad druhou redukční hranici do třetí redukční hranice se počítá 30 % a k částce nad třetí redukční hranici se nepřihlíží.

⁵⁷ Přib, J., Nemocenské pojištění v praxi. Praha: Grada, 2009, 208 s. ISBN 978-80-247-1969-6

Podle § 22 ZNP v kalendářním roce činí první redukční hranice jednu třicetinu součinu všeobecného vyměřovacího základu stanoveného podle ZDP za kalendářní rok, který o dva roky předchází kalendářnímu roku, pro který se výše redukční hranic stanoví, a přepočítacího koeficientu stanoveného podle ZDP pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu. Druhá redukční hranice činí 1,5násobek první redukční hranice, třetí redukční hranice činí 3násobek částky první redukční hranice. Částky redukčních hranic se zaokrouhlují na celé koruny směrem nahoru. Výši redukčních hranic platných od 1.ledna kalendářního roku vyhlašuje Ministerstvo práce a sociálních věcí ve Sbírce zákonů sdělením. Vznikne-li nárok na výplatu téže dávky v případě souběhu více pojištění, z nichž jedno pojištění je nemocenské pojištění OSVČ stanoví se denní vyměřovací základ podle § 20 ZNP.

Dávky z důvodu nemoci – nemocenské

Aby měla OSVČ nárok na nemocenské musí splňovat několik základních předpokladů. Předně musí být uznána dočasně práce neschopnou nebo jí je nařízena karanténa na dobu delší než 14 kalendářních dní. O tom, zda je OSVČ dočasně práce neschopnou rozhoduje ošetřující lékař, který rovněž vydá Potvrzení o dočasné pracovní neschopnosti. Nový zákon přesně stanoví povinnosti ošetřujících lékařů a dalších zdravotnických zařízení při posuzování zdravotního stavu a rovněž stanoví sankce za neplnění jejich povinností, které je správním deliktem a lze za něj uložit pokutu, v krajním případě až dvouletý zákaz rozhodování ve věcech dočasné pracovní neschopnosti.

Činnost posudkových lékařů ČSSZ potom spočívá v kontrole správnosti posuzování zdravotního stavu a dočasné pracovní neschopnosti. Kontrola probíhá na pracovišti ošetřujícího lékaře za přítomnosti dočasně práce neschopného pojištěnce, kterého na základě požadavku posudkového lékaře předvolá ošetřující lékař. Pojištěnec má pak povinnost se dostavit a předložit veškerou dokumentaci k posouzení dočasné pracovní neschopnosti. Shledá-li posudkový lékař, že netrvají předpoklady pro dočasnou pracovní neschopnost, vyrozumí o tom příslušnou správu sociálního zabezpečení a ta vydá rozhodnutí o jejím ukončení.⁵⁸

⁵⁸ Účelová publikace Sociální zabezpečení 2009, Česká správa sociálního zabezpečení, Praha, 2009

Během trvání dočasné pracovní neschopnosti musí pojištěnec dodržovat tzv. režim dočasně práceneschopného pojištěnce, který spočívá v povinnosti se zdržovat na místě stanoveném v neschopence, dodržovat vycházky, léčebný režim, případ provádět pracovní rehabilitaci. Tento režim stanovuje a mění pouze ošetřující lékař.

Dodržování režimu dočasně práce neschopného pojištěnce je samozřejmě podrobena kontrole ať už namátkou vybraných pojištěnců nebo těch o kterých tak rozhodne ošetřující lékař. Kontrolu provádí pracovníci správy sociálního zabezpečení, kteří jsou povinni prokázat se Průkazem zaměstnance orgánu nemocenského pojištění pověřeného kontrolou. V případě, že je zjištěno porušení režimu, může dojít ke krácení či odnětí nemocenského, nejdéle však na dobu sto kalendářních dnů. Může být také uložena pokuta až do výše 10 000 Kč, v případě zvlášť závažného porušení až 20 000 Kč.

Nárok na nemocenské vznikne za podmínky, že účast na pojištění jako osoby samostatně výdělečně činné trvá alespoň po dobu 3 měsíců předcházejících dni vzniku dočasné pracovní neschopnosti nebo dni nařízení karantény. Výjimkou je případ kdy OSVČ podala přihlášku k nemocenskému pojištění do osmi dnů od zahájení činnosti. Zde pak neplatí čekací doba 3 měsíců a nárok na nemocenské vzniká patnáctým dnem trvání pracovní neschopnosti. Dále nesmí OSVČ po dobu nemoci osobně vykonávat výdělečnou činnost. Nárok na dávku vzniká také jestliže ke vzniku dočasné pracovní neschopnosti došlo v ochranné lhůtě, která činí 7 kalendářních dnů ode dne zániku pojištění. Trvalo-li pojištění kratší dobu, činí ochranná lhůta jen tolik kalendářních dnů, kolik dnů trvalo pojištění. Ochranná lhůta neplyne z pojištěné činnosti OSVČ, která je poživatelem starobního nebo plného invalidního důchodu.

Osoby samostatně výdělečně činné nemají po dobu prvních 14 dnů nárok na žádné dávky nemocenského pojištění, neposkytuje se jim tedy žádná náhrada příjmu. Podpůrčí doba počíná až 15 dnem trvání dočasné pracovní neschopnosti, nebo nařízené karantény a trvá nejdéle po dobu 380 kalendářních dnů. Do této podpůrčí doby se započítávají předchozí doby dočasných pracovních neschopností, pokud spadají do doby 380 kalendářních dnů před jejím vznikem a pojištěná činnost netrvala alespoň 190 kalendářních dnů od skončení poslední dočasné pracovní neschopnosti.

Nemocenské se vypočte z redukovaného denního vyměřovacího základu podle nově stanovených procentních sazeb, jejichž výše se odvíjí od trvání dočasné pracovní

neschopnosti. Při krátkodobém nemocenském, do 30. kalendářního dne, je sazba nižší a sice 60 %. Při delším trvání je potom sazba vyšší, a to 66 % do 60. dne trvání nemoci a 72 % od 61. kalendářního dne. 100% denního vyměřovacího základu po celou dobu trvání dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény v případech, kdy byla OSVČ uznána dočasně práce neschopnou nebo jí byla nařízena karanténa v důsledku toho, že se prokazatelně podílela ve veřejném zájmu na provádění záchranných nebo likvidačních prací při požáru, ekologické nebo průmyslové havárii, při povodni, vichřici nebo vyšším stupni větrné pohromy nebo při jiných mimořádných událostech jako člen jednotky Sboru dobrovolných hasičů obce povolane operačním střediskem Hasičského záchranného sboru ČR. Výše nemocenského za kalendářní den činí 50 % výše nemocenského podle písm. a), jestliže si OSVČ přivodila dočasnou pracovní neschopnost zaviněnou účastí ve rvačce (rvačkou se rozumí vzájemné napadení či fyzický střet dvou nebo více osob, nejde-li o sebeobranu nebo pomoc napadenému), jako bezprostřední následek své opilosti nebo zneužití prostředků psychotropních látek nebo při spáchání úmyslného trestného činu nebo úmyslně zaviněného přestupku.⁵⁹

Peněžité pomoci v mateřství

Peněžité pomoci v mateřství je stanovena jako 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu a vyplácí se od 1. dne nástupu na peněžité pomoci v mateřství.

Podmínky vzniku nároku na tuto dávku jsou u OSVČ hned dvě, a sice všeobecně platná podmínka účasti na nemocenském pojištění alespoň 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech před nástupem na mateřskou dovolenou a navíc ještě podmínka, že její nemocenské pojištění jako OSVČ musí trvat alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce před začátkem podpůrčí doby. Obě podmínky přitom musí být splněny současně.⁶⁰

Podpůrčí doba počíná běžet dnem nástupu na peněžité pomoci v mateřství, který si pojištěnka volí mezi 8. a 6. týdnem před očekávaným dnem porodu, a trvá 28 týdnů u pojištěnky, která porodila pouze jedno dítě.

Také zde denní vyměřovací základ se stanoví tak, že se vyměřovací základ zjištěný v rozhodném období dělí počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné

⁵⁹ Příb, J., *Nemocenské pojištění v praxi*. Praha: Grada, 2009, 208 s. ISBN 978-80-247-1969-6

⁶⁰ Viz. Příb, J., *Nemocenské pojištění v praxi*. Praha: GRADA, 2009, 208 s. ISBN 978-80-247-1969-6

období s přihlédnutím k vyloučeným dnům. Denní vyměřovací základ se stanoví s přesností na dvě platná desetinná místa. Takto stanovený denní vyměřovací základ se redukuje dle § 21 ZNP tak, že pro výpočet peněžité pomoci v mateřství se do částky první redukční hranice počítá 100 %, z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice se počítá 60 %, z částky nad druhou redukční hranici do třetí redukční hranice se počítá 30 % a k částce nad třetí redukční hranici se nepřihlíží.

Podle nové právní úpravy mohou dávku čerpat také muži v případě, že ji nepobírá matka dítěte, protože onemocněla, či uzavřela s otcem písemnou dohodu o převzetí dítěte do péče. Tuto dohodu lze uzavřít nejdříve od počátku 7. týdne od porodu dítěte. Může jít buď o otce dítěte nebo manžela matky dítěte.

4.5 Způsob platby pojistného na nemocenském pojištění

S účinností od 1.1.2009, v souvislosti s novým ZNP, dochází i ke změnám v placení pojistného na nemocenské pojištění OSVČ. Od 1.1.2009 již není podmínkou, že OSVČ může být účastna nemocenského pojištění jen v těch kalendářních měsících, za které je povinna platit zálohy na pojistné na důchodové pojištění.

Účast OSVČ na nemocenském pojištění je dobrovolná a pokud se jí OSVČ rozhodne účastnit je povinna platit pojistné, které v roce 2009 činí minimálně 56 Kč a je stanoveno z vyměřovacího základu 4 000 Kč. Rozhodným obdobím je potom 12 kalendářních měsíců předcházejících sociální události. OSVČ má však možnost si svou platbou stanovit vyšší vyměřovací základ. Měsíční základ, který si OSVČ stanovila a odvedla z něho pojistné na nemocenské pojištění, nelze dodatečně měnit, přičemž stanovením měsíčního základu se rozumí zaplacení pojistného na nemocenské pojištění z měsíčního základu.

Denní vyměřovací základ je základním prvkem pro výpočet dávek nemocenského pojištění. Dávky se z něj potom stanoví příslušnou procentní sazbou, v případě peněžité pomoci v mateřství půjde o maximální hranici. Pro denní vyměřovací základ je nutné znát pojmy vyměřovací základ, rozhodné období, vyloučené dny a redukční hranice.

Vyměřovacím základem OSVČ je úhrn měsíčních základů v rozhodném období, nichž tato osoba zaplatila pojistné na pojištění. Měsíčním základem je potom zvolená

částka, která nesmí být nižší než rozhodný příjem pro účast zaměstnanců na nemocenském pojištění.⁶¹ Minimální měsíční vyměřovací základ OSVČ pro pojistné na nemocenské pojištění činí tedy s účinností od 1.1.2009 částku 4000 Kč.

V případě rozhodného období dochází u OSVČ k zásadní změně oproti předchozí úpravě, neboť nově je rozhodným obdobím 12 kalendářních měsíců předcházejících měsíci, ve kterém vznikla sociální událost, a to nezávisle na trvání účasti na pojištění.⁶²

Vyloučenými dny jsou v případě OSVČ ty dny připadající na kalendářní měsíce, za které OSVČ neplatí pojistné na pojištění z důvodu nemoci či peněžité pomoci v mateřství a ty dny připadající na kalendářní měsíce, ve kterých nebyla účastna pojištění a kalendářní dny před zahájením SVČ. Pokud je tedy OSVČ v další pracovní neschopnosti, jsou dny, během kterých pobírala nemocenské během trvání předchozí pracovní neschopnosti, považovány za vyloučené dny v případě, že spadají do rozhodného období pro tuto další pracovní neschopnost.

Denní vyměřovací základ se poté ještě redukuje prostřednictvím tzv. redukčních hranic. Ty jsou tři a činí do částky 786 Kč 90 %, do částky 1 178 Kč 60 % a do částky 2 356 Kč je to 30 %. K částkám vyšším se nepřihlíží. V případě peněžité pomoci v mateřství se částka do 786 Kč započte v plné výši.

⁶¹ § 5b a § 18 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

⁶² Srov. §145e odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, kdy rozhodným obdobím byl kalendářní rok předcházející roku, ve kterém vznikla pracovní neschopnost

5 OSOBY SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÉ A ZDRAVOTNÍ POJIŠTĚNÍ

5.1 Pojem osoby samostatně výdělečně činné

Veřejné zdravotní pojištění je důležitou součástí systému českého zdravotnictví a na jeho základě se poskytuje oprávněným osobám zdravotní péče hrazená z jeho prostředků. Toto veřejné zdravotní pojištění je vybudováno na principu sociální solidarity pojištěnců, který lze charakterizovat jednak jako solidaritu bohatých s chudými a jednak jako solidaritu zdravých s nemocnými. Uplatňuje se také princip plurality zdravotních pojišťoven, kdy každá fyzická osoba musí být pojištěna u některé ze zdravotních pojišťoven. Pojištěncem je podle § 2 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, jednak osoba s trvalým pobytem na území ČR a dále osoba, která zde sice trvalý pobyt nemá, ale vykonává zaměstnání pro zaměstnavatele se sídlem v ČR.

Podle koncepce veřejného zdravotního pojištění v ČR je plátcem pojistného každý pojištěnec, u něhož tuto povinnost nemá stát. Za tyto osoby hradí pojistné Ministerstvo financí na zvláštní účet vedený u Všeobecné zdravotní pojišťovny (dále jen VZP). Za zaměstnance v pracovním poměru platí část pojistného zaměstnavatel, OSVČ si platí pojistné samy formou záloh na pojistné a doplatku pojistného.⁶³

Pojistné se odvádí na účet VZP nebo jiné zdravotní pojišťovny, která provádí veřejné zdravotní pojištění a u níž je pojištěnec pojištěn.

Za osoby samostatně výdělečně činné považujeme pro účely zdravotního pojištění:

Osoby podnikající v zemědělství

Osoby provozující živnost

Osoby provozující podnikání podle zvláštních předpisů

Osoby provozující uměleckou nebo jinou činnost podle autorskoprávních předpisů

⁶³ Tröster, P., Právo sociálního zabezpečení. 4. vyd. Praha: CH BECK, 2008, Kapitola IX, s.137-139, ISBN 978-80-7400-032-4

Společníci veřejných obchodních společností a komplementáři komanditních společností

Osoby vykonávající nezávislé povolání podle zvláštních předpisů

Spolupracující osoby osob samostatně výdělečně činných ze podmínky že na ně lze podle zákona o daních z příjmů rozdělovat příjmy, kterých dosáhli výkonem spolupráce a výdaje na jejich dosažení zajištění a udržení

Mandatáři kteří uzavřeli smlouvu o mandátní činnosti před 1.1.2004

Dále osoby, které mají příjmy zdaňované přímo u zdroje zvláštní sazbou daně⁶⁴ nebo příjmy od daní osvobozené^{65,66}

5.2 Povinnost osob samostatně výdělečně činných

OSVČ jsou předně povinny do osmi dnů od zahájení samostatné činnosti oznámit tuto skutečnost zdravotní pojišťovně, stejně tak oznamují i ukončení své činnosti.⁶⁷ OSVČ musí dále odvádět na účet zdravotní pojišťovny pravidelně zálohy na pojistné, pokud od nich není osvobozena.

Do jednoho měsíce ode dne, ve kterém se podává daňové přiznání za předchozí zdaňovací období, předloží zdravotní pojišťovně vyplněný Přehled (Přehled o příjmech a výdajích ze samostatné výdělečné činnosti a úhrnu záloh na pojistné). I přes změnu v této lhůtě, která nastala od 1.1.2008 musí být doplatek zaplacen i nadále do osmi dnů od podání daňového přiznání. Pokud bude OSVČ zpracovávat daňové přiznání daňový poradce, musí tuto skutečnost oznámit zdravotní pojišťovně do 30. dubna kalendářního roku, ve kterém se daňové přiznání podává. OSVČ nemající povinnost podávat daňové přiznání musí podat přehled do 8.4. roku, jež následuje po roce, za který se přehled podává.

⁶⁴ §7 ods. 8 zák. o daních z příjmů

⁶⁵ § 4 zák. o daních z příjmů

⁶⁶ na rozdíl od sociálního zabezpečení sem řadíme např. osobu jež napíše článek či publikaci a za tuto činnost dostane honorář a nevyžaduje se při tom její prohlášení o tom, že tuto činnost vykonává soustavně

⁶⁷ „Tuto povinnost může OSVČ s účinností od 1.8.2006 na základě zákona č. 214/2006 Sb. splnit též na příslušném živnostenském úřadě, který pak sám tyto skutečnosti oznamuje zdravotní pojišťovně této osoby. Za zahájení výdělečné činnosti se pro tyto účely považuje okamžik, kdy osoba začne provozovat činnost s cílem mít příjem (objednávky, fakturace, uzavření smlouvy o dílo, pohyby na účtu atd.). Za zahájení výdělečné činnosti se naopak nepovažuje pouhé získání výpisu z živnostenského rejstříku

Opravný přehled se podává do 8 dnů od zjištění rozhodujících skutečností, které vedly k opravě tohoto přiznání. Do 30 dnů musí též doplatit dlužné pojistné.

V případě, že OSVČ nesplní svoji povinnost podat Přehled ani po písemné výzvě a ve lhůtě určené zdravotní pojišťovnou, může tato pojišťovna stanovit pravděpodobnou výši pojistného. Po nabytí právní moci tohoto rozhodnutí se pravděpodobná výše pojistného stává pohledávkou zdravotní pojišťovny za plátcem a pokud není uhrazena do dne splatnosti počítá se od následujícího dne penále v zákonem stanovené výši a to až do dne odevzdání Přehledu. Na žádost zdravotní pojišťovny předloží OSVČ účetní doklady potřebné pro kontrolu odvodu pojistného.

Při změně zdravotní pojišťovny je třeba předložit nové pojišťovně doklad o výši záloh na pojistné vypočtených z vyměřovacího základu.⁶⁸

5.3 Vyměřovací základ

Podle § 2 zákona č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění (dále jen PVZP) činí výše pojistného 13,5 % z vyměřovacího základu za rozhodné období. Přitom výši pojistného si plátce musí vypočítat sám. Za rozhodné období se u OSVČ považuje kalendářní rok.

Vyměřovacím základem OSVČ je podle § 3a PVZP 35 % před rokem 2004, 40 % v roce 2004, 45 % v roce 2005 a od roku 2006 50 % příjmů z podnikání a jiné SVČ po odpočtu výdajů vynaložených na jeho dosažení, zajištění a udržení. U spolupracující osoby se za takový příjem považuje její podíl na společných příjmech, u OSVČ, která je současně spolupracující osobou, se do příjmů zahrnuje i její podíl na společných příjmech. V případě OSVČ, která vede účetnictví, nebo společníka veřejné obchodní společnosti a komplementáře komanditní společnosti se za příjem ze SVČ považuje po odpočtu výdajů na jeho dosažení, zajištění a udržení základ daně z příjmu z této činnosti. U OSVČ, která je poplatníkem daně z příjmů stanovené paušální částkou, se za tento příjem považuje předpokládaný příjem (jde-li o příjmy z činnosti). U OSVČ účtující v hospodářském roce se příjem ze SVČ a výdaje na jeho dosažení, zajištění a udržení,

⁶⁸ Trnková, L., Ženíšková, M., Pojistné na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. Olomouc: ANAG, 2007, 12. aktualizované vydání, 183 s. ISBN 978-80-7263-426-2

zúčtované v hospodářském roce, zahrnují do kalendářního roku, do kterého jsou vykazovány pro účely daně z příjmů.

OSVČ odvádí pojistné z výše uvedeného vyměřovacího základu, nejvýše však z maximálního vyměřovacího základu. Ten je stanoven jako 48násobek průměrné mzdy, která je dána jako součin všeobecného vyměřovacího základu stanoveného nařízením vlády, který o dva roky předchází tomu kalendářnímu roku, pro který se průměrná mzda zjišťuje, a přepočítávacího koeficientu stanoveného nařízením vlády.

Je-li vyměřovací základ nižší než minimální vyměřovací základ, musí OSVČ odvést pojistné z tohoto minimálního vyměřovacího základu (12násobek 50 % průměrné mzdy). Tento minimální vyměřovací základ nemusí být dodržen v kalendářních měsících, ve kterých OSVČ:

- 1) nevykonávala SVČ ani jeden den
- 2) byla po celý kalendářní měsíc uznána práce neschopnou, osobou za niž platí pojistné stát, osobou s těžkým tělesným, smyslovým nebo mentálním postižením, osobou, která dosáhla věku potřebného pro nárok na starobní důchod, osobou celodenně osobně a řádně pečující alespoň o jedno dítě do 7 let nebo nejméně dvě děti do 15 let věku a konečně osobou, která je zároveň také zaměstnancem a odvádí pojistné z tohoto zaměstnání

Ovšem ani v případě, kdy je OSVČ uznána po celý měsíc práce neschopnou a nemusí platit zálohy na pojistné, není zbavena povinnosti zaplatit při ročním vyúčtování pojistné z celého příjmu za rozhodné období.

5.4 Způsob platby pojistného

OSVČ platí pojistné formou záloh na pojistné a doplatku pojistného. Zálohy jsou splatné od 1. dne kalendářního měsíce, za který se platí, do 8. dne následujícího kalendářního měsíce. Pojistné si proto nelze předplatit na více měsíců. V roce zahájení samostatné výdělečné činnosti se platí měsíční zálohy vypočtené z minimálního vyměřovacího základu, pokud si OSVČ sama nestanoví vyšší základ. Tyto zálohy nemusí platit OSVČ, která nemá určen minimální vyměřovací základ, nebo je současně zaměstnancem a zaměstnání tvoří hlavní zdroj jejích příjmů.

Tato situace vzniká v případě, že v zaměstnání je odváděno pojistné nejméně z minimálního vyměřovacího základu 8 000 Kč. Tyto OSVČ nemusí platit zálohy a pojistné se jednorázově doplatí do osmi dnů od podání daňového přiznání.

V dalších letech provozování samostatné výdělečné činnosti již musí platit zálohy vypočtené z průměrného měsíčního vyměřovacího základu dosaženého v předchozím roce. Přitom se přihlíží jen k těm měsícům, ve kterých byla výdělečná činnost vykonávána alespoň po část tohoto měsíce. Tyto zálohy se poprvé platí za kalendářní měsíc, ve kterém byl podán přehled a musí být dále placeny ve stejné výši za všechny další měsíce až do platby za kalendářní měsíc předcházející kalendářnímu měsíci, ve kterém je podán přehled za další rok. Zálohu si nemůže OSVČ sama snížit ani zvýšit. Může však o její snížení požádat v případě, že zjistí, že příjem po odpočtu výdajů připadající v průměru na jeden kalendářní měsíc v období od 1.1. kalendářního roku do konce kalendářního měsíce, předcházejícího měsíci, kdy byla podána žádost o snížení, je alespoň o jednu třetinu nižší, než byl poměrný měsíční příjem v roce, podle kterého si stanovila výši zálohy. Ani tyto zálohy nemusí platit OSVČ výše uvedené. Tyto osoby zaplatí pojistné za celý rok do 8 dnů ode dne, kdy mělo být podáno daňové přiznání.

Od 1.1.2009 se zvýšila částka minimální zálohy na 1 590 Kč. Tuto částku pak platí OSVČ naposledy za měsíc, který předchází měsíci, v němž byl podán zdravotní pojišťovně Přehled za předcházející rok.⁶⁹

Doplatek rozdílu mezi zálohami a skutečnou výší pojistného je potom splatný do 8 dnů od doby, kdy mělo být podáno daňové přiznání za příslušný rok. U osob, které nepodávají daňové přiznání pak je splatný do 8.4.

Výše pojistného činí 13,5 % z vyměřovacího základu a jeho výši si plátce vypočítává sám. Pojistné se zaokrouhluje na celé koruny nahoru a platí se v české měně bezhotovostním převodem či v hotovosti poštovní poukázkou.

Splatné závazky se potom uhrazují v tomto pořadí: pokuty, nejstarší nedoplatky pojistného, běžné platby pojistného a penále.

Pokud byla OSVČ v průběhu roku pojištěna u více zdravotních pojišťoven, musí jim odvést poměrnou část pojistného podle doby pojištění.⁷⁰

⁶⁹ Daněk, A., Zálohy OSVČ po 1. lednu 2009. Odborný měsíčník Národní pojištění, březen 2009, roč. 40, č. 3, s. 31

⁷⁰ Trnková, L., Ženíšková, M., Pojistné na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. Olomouc: ANAG, 2007, 12. aktualizované vydání, 183 s. ISBN 978-80-7263-426-2

6 ORGANIZACE A PROVÁDĚNÍ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ OSOB SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÝCH

6.1 Orgány provádějící sociální zabezpečení

Pod pojem sociální zabezpečení zahrnuje ZOSZ pro účely organizačního uspořádání důchodové pojištění, důchodové zabezpečení a řízení ve věcech pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Jednotlivá odvětví sociálního zabezpečení potom provádějí orgány sociálního zabezpečení, které mohou být organizačními složkami státu, orgány územních samosprávných celků i veřejnoprávními institucemi, kam zahrnujeme zdravotní pojišťovny. ZOZS pak uvádí taxativní výčet těchto orgánů a řadí sem Ministerstvo práce a sociálních věcí, Českou správu sociálního zabezpečení, okresní správy sociálního zabezpečení, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo obrany.

Obecně lze shrnout, že provádění jednotlivých odvětví správními úřady administrativním stylem je příznačné spíše pro dávkové systémy, které jsou založeny na zabezpečovacím principu, zatímco jiná odvětví sociálního zabezpečení prováděná spíše samosprávným stylem bývají založena na veřejnoprávním pojištění, jehož financování je odděleno od státního rozpočtu.⁷¹

⁷¹ Tröster, P. – Ryba, J. Právo sociálního zabezpečení. 4. vyd. Praha: CH BECK, 2008, Kapitola XVI, s. 325-332, ISBN 978-80-7400-032-4

6.2 Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo práce a sociálních věcí zajišťuje v oblasti sociálního zabezpečení především řízení a kontrolu ČSSZ, důchodového a nemocenského pojištění, zajišťuje úkoly vyplývající z mezinárodních smluv a úkoly související s dalším rozvojem sociálního zabezpečení.⁷² Zvláštní působnost ministra práce a sociálních věcí spočívá v odstraňování tvrdostí, které se vyskytly při provádění nemocenského a důchodového pojištění. Tvrdost předpisů lze odstranit na základě písemné a odůvodněné žádosti občana, v jehož prospěch má být odstraněna. Na vyřizování těchto žádostí se nevztahují předpisy o správním řízení a rozhodnutí o žádostech je vyloučeno ze soudního přezkumu.⁷³

Zvláštní úkoly plní také posudkové komise MPSV, které posuzují zdravotní stav a pracovní schopnost občanů, či schopnost samostatné výdělečné činnosti. Posuzují je pro účely přezkumného řízení soudního ve věcech důchodového pojištění a také pro účely odvolacího řízení správního.

V praxi dochází k prvotnímu posouzení zdravotního stavu občana lékaři lékařské posudkové služby České správy sociálního zabezpečení (dále jen LPS ČSSZ). Tito lékaři vypracovávají posudky pro systém důchodového pojištění a z hlediska nemocenského pojištění vykonávají kompetence spojené s kontrolou posuzování dočasné pracovní neschopnosti ošetřujícími lékaři. Posudkoví lékaři hodnotí vliv nemoci, úrazu či jiného postižení na celkový zdravotní stav jednotlivce. Na základě tohoto posudku je poté rozhodováno o nárocích na plný či částečný invalidní důchod. Toto rozhodnutí činí ČSSZ. Pokud občan s rozhodnutím nesouhlasí, může podat žalobu k místně příslušnému krajskému soudu, čímž je zahájeno přezkumné řízení soudní. O této možnosti musí být poučen v rozhodnutí ČSSZ. V přezkumném řízení soudním je poté zdravotní stav občana posouzen lékaři posudkové komise MPSV a vypracovaný posudek je jedním z podkladů pro soud.⁷⁴

⁷² § 4 ZOSZ

⁷³ § 106 ZOSZ ve znění pozdějších předpisů

⁷⁴ účelová publikace Sociální zabezpečení 2009, ČSSZ, 2009, první vydání

6.3 Česká správa sociálního zabezpečení

Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ) byla jako správní úřad s celostátní působností vytvořena ve své současné podobě v roce 1990, a to zákonem č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení. Na základě tohoto zákona měla ČSSZ odpovídat za účelné vynakládání prostředků na sociální zabezpečení, řídit a kontrolovat činnost okresních správ sociálního zabezpečení a spolupracovat s příslušnými orgány při plnění úkolů v sociálním zabezpečení. ČSSZ fakticky vznikla sloučením Úřadu důchodového zabezpečení v Praze, České správy nemocenského pojištění a Správy nemocenského pojištění Svazu českých a moravských výrobních družstev. V souladu s ustanovením § 3 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích je ČSSZ organizační složkou státu, není tedy samostatnou právnickou osobou. Tím není dotčena její působnost podle zvláštních právních předpisů v oblasti sociálního zabezpečení a její jednání v těchto věcech je jednáním státu.

Její kompetence jsou vymezeny v ZOSZ a patří k nim především rozhodování o dávkách důchodového pojištění, problematika přeplatků dávek, ve správním řízení rozhoduje o odvolání ve věcech, v nichž v prvním stupni rozhodovala OSSZ, rozhoduje o odstranění tvrdostí vyskytujících se při provádění SZ, vede registr pojištěnců nemocenského i důchodového pojištění, plní úkoly při výplatě dávek do ciziny, vybírá pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a v neposlední řadě kontroluje činnost OSSZ.⁷⁵

Mimo tyto zákonem stanovené úkoly vykonává ČSSZ další důležité činnosti, jako je sestavování návrhu plánu a rozpočtu pro zajištění jejího provozu, odpovídá za správu svěřeného majetku, za vedení evidence dat potřebných pro rozhodování ve věcech nemocenského a důchodového pojištění a odpovídá také za vytváření a rozvíjení automatizovaného informačního systému.

⁷⁵ Tröster, P. – Ryba, J. Právo sociálního zabezpečení. 4. vyd. Praha: CH BECK, 2008, Kapitola XVI, s. 325-332, ISBN 978-80-7400-032-4

Při plnění těchto úkolů spolupracuje ČSSZ zejména s orgány sociálního zabezpečení ministerstva obrany, ministerstva vnitra a ministerstva spravedlnosti. Ve věcech lékařské posudkové služby spolupracuje také s ministerstvem zdravotnictví a Všeobecnou zdravotní pojišťovnou. V souvislosti s výplatou důchodů spolupracuje s peněžními ústavy a Českou poštou.

Struktura ČSSZ je tvořena ústředím ČSSZ, pracovištěm ČSSZ, okresními správami sociálního zabezpečení, Pražskou správou sociálního zabezpečení a Městskou správou sociálního zabezpečení Brno a jejich územními pracovišti.

V čele ČSSZ je ústřední ředitel,⁷⁶ kterého jmenuje a odvolává ministr práce a sociálních věcí, v čele OSSZ jsou ředitelé jmenovaní ústředním ředitelem ČSSZ.⁷⁷

6.4 Okresní správy sociálního zabezpečení

OSSZ byly zřízeny pro obvody shodné s územními obvody okresů, které po zrušení okresních úřadů existují i nadále jako institut územního členění státu. Na celém území Prahy vykonává působnost Pražská správa sociálního zabezpečení.

V jejich působnosti je především vyplácení dávek nemocenského, rozhodování ve sporných případech o vzniku a zániku důchodového pojištění, rozhodování o odstranění tvrdostí, o pokutách za nesplnění povinností zaměstnavatelů a OSVČ a také o tom zda OSVČ pečuje o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby v některém ze stupňů závislosti. OSSZ dále vedou evidenci OSVČ pro účely důchodového pojištění, sepisují žádosti o dávky důchodového pojištění, posuzují zdravotní a pracovní schopnost občanů, vybírají pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, provádějí nemocenské pojištění, poskytují občanům a organizacím odbornou pomoc ve věcech sociálního zabezpečení a také vydávají na žádost OSVČ potvrzení o výši měsíčního vyměřovacího základu pro stanovení záloh na pojistné na důchodové pojištění.⁷⁸

Podle § 7 ZOZS se místní příslušnost OSSZ řídí místem trvalého pobytu občana (OSVČ) nebo místem hlášeného pobytu v ČR, jde-li o cizince. Těmito hledisky se

⁷⁶ § 3a odst. 3 ZOZS ve znění zákona č. 479/2008 Sb.

⁷⁷ Tröster, P. – Ryba, J. Právo sociálního zabezpečení. 4. vyd. Praha: CH BECK, 2008, Kapitola XVI, s. 325-332, ISBN 978-80-7400-032-4

⁷⁸ § 6 ZOZD ve znění pozdějších předpisů

místní příslušnost řídí jde-li o vedení evidence pro účely důchodového pojištění OSVČ, vybírání pojistného a kontrolu plnění povinností plátců pojistného na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a konečně vydávání potvrzení pro OSVČ o výši měsíčního vyměřovacího základu pro stanovení záloh na pojistné na důchodové pojištění.

V případě, že OSVČ nemá místo trvalého pobytu, nebo jde-li o cizince, který nemá místo hlášeného pobytu v ČR, řídí se místní příslušnost místem výkonu SVČ. Pokud je těchto míst několik, je příslušná ta OSSZ, v jejímž obvodu převažuje výkon SVČ na základě prohlášení fyzické osoby.

ZÁVĚR

Shrnutí současné právní úpravy s poukázáním na nejzávažnější problémy a nástin možných řešení

Od počátku 90 let u nás dochází v oblasti sociálního zabezpečení k mnoha podstatným změnám.

V roce 1990 byl přijat zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, který vycházel z názoru, že základním faktorem rozvoje a selekce podnikání je trh a veřejným zájmem pak zájem na řádném provozování živnosti. Základní princip živnostenské svobody byl prolomen jen u taxativně vymezeného okruhu činností, kde se vyžadovalo státní povolení – živnosti koncesované. V ostatních případech stačilo pouze splnění zákonem stanovených podmínek. V předchozích 40 letech na československém území nejenže nebyly podmínky pro živnostenské podnikání, právní řád je dokonce vylučoval řadou znárodnovacích, socializačních a jiných předpisů. Ke konci 50. let tak zaniká většina živností. Po několika málo efektivních krocích v 80. letech přináší změnu až zákon č. 105/1990 Sb., o soukromém podnikání občanů, který upravuje individuální podnikání občanů. Společně se zákonem č. 103/1990 Sb., pak otevřely soukromým podnikatelům vstup do hospodářského života.⁷⁹

S přijetím zákona o živnostenském podnikání dochází k opětovnému uznání pojmu OSVČ a v této oblasti k výraznému nárůstu osob, kteří zahajují samostatnou výdělečnou činnost. Převážná část těchto osob po dlouhých letech povinného zaměstnání vidí v samostatném podnikání možnost volnosti výběru své pracovní činnosti.

Jednalo se o velmi složité počátky nejen ze strany osob samostatně výdělečně činných, ale samozřejmě i ze strany příslušných úřadů, mezi které patřila i ČSSZ a s ní související okresní správy sociálního zabezpečení. Postupně vznikající právní úprava a její zavádění do praxe přinášelo mnohé problémy na obou těchto stranách. Osoby samostatně výdělečně činné, do této doby převážně v pracovním poměru, neměly znalosti a zkušenosti ohledně vyřizování veškerých potřebných náležitostí souvisejících

⁷⁹ Kohout, A. Československý živnostenský zákon 1991. Praha: Linde, 1992. 245 s. ISBN 80-901210-0-4

se zahájením podnikání. Rovněž i státní úřady a organizace se teprve zaškolovaly do nových právních úprav a systému pojištění. Z těchto důvodů vznikaly v prvopočátku velké problémy co se týče dodržování zákonných lhůt k nahlašování činnosti a docházelo také ke značným prodlevám v placení samotného pojistného na sociální zabezpečení. Jelikož v tomto období byl na placení pojistného vázán nárok na výplatu příspěvků na děti a též výplata nemocenských dávek, docházelo tak bohužel k častému zániku nároku na tyto dávky.

Toto počáteční období bylo charakteristické jednak velkým zájmem o zahájení podnikání ve všech možných oborech a také následným ukončováním podnikání již po několika málo měsících, kdy mnozí podnikatelé zjistili velkou obtížnost a náročnost samostatného podnikání.

V průběhu času se průběh zahajování podnikatelské činnosti relativně ustálil. Samozřejmě, že jsou určitá období, kdy dochází k většímu nárůstu zahajování činnosti, který je většinou spojen s ekonomickými problémy v daném regionu, kdy v důsledku zrušení pracovního místa a zániku stálého zaměstnání mnohým nezbyvá jiné řešení než zahájení podnikatelské činnosti.

Od uvedeného roku 1990 došlo i mnohým změnám a úpravám v samotném pojištění OSVČ, které výrazně ovlivnily průběh pojištění. Počáteční úprava povinného pojištění osob, které podnikaly v tzv. hlavní činnosti bez ohledu na výši příjmů z podnikatelské činnosti, byla od 1.1.1996 nahrazena úpravou, která umožňovala osobám samostatně výdělečně činným, které i když podnikání bylo jejich jedinou činností, pokud v daném roce nedosahovaly tzv. zákonem stanové hranice příjmů, možnost nepřihlašovat se v daném roce k důchodovému pojištění. Tato úprava měla v praxi značně negativní důsledky, a to především v oblasti nároků na dávky – jak nemocenského pojištění, které byly vázány na povinnost placení záloh, tak především v oblasti přiznávání a nároků na výplatu důchodů. A nebylo to jen v případě žádostí a nároků samotných osob samostatně výdělečně činných o částečné a plné invalidní důchody, ale nejtěžší dopad měla bohužel pro přiznávání důchodů vdovských a sirotčích, kdy v mnoha případech pro nesplnění zákonné podmínky doby účasti na důchodovém pojištění tyto důchody nemohly být pozůstalým přiznány.

Změnou zákona od roku 2004 se opětovně zavedla zákonná povinnost důchodového pojištění u všech osob samostatně výdělečně činných, které vykonávají hlavní činnost, což se z pohledu praxe jeví jako velmi účelné, rozumné a potřebné.

Uzákonění možnosti volby měsíčního vyměřovací základu pro placení pojistného na nemocenské pojištění od minimální částky po jakoukoliv vyšší částku, kterou si OSVČ určí, je pravděpodobně nejzásadnější změnou nové právní úpravy od 1.1.2009. Právě tato změna již od počátku vyvolává největší diskuse a obavy z možnosti spekulativních přihlášek k nemocenskému pojištění a zneužívání nemocenských dávek. Již v prvních měsících po zavedení nové právní úpravy se v praxi ukázalo, že právě tato změna je jednou z nejvíce žádaných informací ze strany klientů a to právě v návaznosti na možnost a výši vyplacených dávek, čímž se obavy pracovníků správ sociálního zabezpečení bohužel potvrzují.

Dávka pro případ nemoci je pro stát jednou z nejnákladnějších položek a je zároveň nejčastěji zneužívanou dávkou. Současná právní úprava totiž umožňuje, aby se k dobrovolnému nemocenskému pojištění přihlásili i ty OSVČ, které vykonávají vedlejší SVČ a nemají zákonnou povinnost odvodu pojistného a ani placení záloh na důchodové pojištění. Proto jednou z možností zamezení spekulativního jednání a zneužití dávek by mělo být znovuzavedení vzájemné vazby možnosti přihlášení k nemocenskému pojištění v návaznosti na povinnost placení záloh na důchodové pojištění, což by OSVČ vedlo k větší zodpovědnosti a byla by tak alespoň částečně zachována ochrana systému před možností jeho zneužití.

Praktické by bylo jistě i zavedení elektronického propojení dat mezi OSSZ, zdravotními pojišťovnami a finančními úřady z důvodu možné kontroly údajů v podávaných přehledech.

Ke zlepšení současné úpravy by dále vedlo neomezovat roční vyměřovací základ, který je nyní na 48násobku průměrné mzdy. Roční vyměřovací základ by měl odpovídat výši příjmů po odpočtu výdajů na jejich dosažení, zajištění a udržení, stejně jako v případě placení daní. Státní pokladna se takto okrádá o nemalou část finančních prostředků, které by mohly být zdrojem dalšího financování důchodových dávek.

Základem každé nové právní úpravy, která by se měla dotýkat oblasti sociálního zabezpečení, by měly být především kvalitně zpracované a včasné publikované změny zákonů, který by akceptovaly podněty z praxe, čímž by sloužily nejen OSVČ, ale i

správním orgánům, které oblast sociálního zabezpečení zajišťují. A i když je současná právní úprava jistě jednotnější a přehlednější než ta dřívější, ještě stále jí na ucelenosti, praktičnosti a využitelnosti ubírají opakované novely a přechodná ustanovení, u kterých je často pouze krátká doba mezi zveřejněním a zavedením do praxe, což může působit řadu komplikací v jejich následné aplikaci. Jistě by jí také prospěla široká shoda politických sil o její konečné podobě a to, že by již nadále nebyla využívána jako prostředek k získávání podpory veřejnosti politickými stranami.

SEZNAM ZKRATEK

SZ	sociální zabezpečení
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
SVČ	samostatná výdělečná činnost
ZNP	zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů
ZDP	zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
ZOSZ	zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
PVZP	zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
OSSZ	Okresní správa sociálního zabezpečení
VZP	Všeobecná zdravotní pojišťovna
LPS ČSSZ	Lékařská posudková služba České správy sociálního zabezpečení

POUŽITÁ LITERATURA

- Tröster, P. a kol, Právo sociálního zabezpečení, 4. vydání. Praha: C.H.BECK, 2008, 370 s. ISBN 978-80-7400-032-4
- Zemanová, J., Podnikatelé a nemocenské pojištění, Praha: Prospektum, 1992, 118 s. ISBN 80-85431-42-4
- Bradlerová, L. a kolektiv, Manuál podnikatele, Praha: 1997
- Kalinová, L., Karásková, K., Nemocenské pojištění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných, Praha: Kodex, 1996
- Ryba, J. a kolektiv, Nad sociálním zabezpečením, Praha: Orac, 1. vydání 1998 2. vydání 2000
- Trnková, L., Ženíšková M., Pojistné na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. Olomouc: ANAG, 2007, 183 s. ISBN 978-80-7263-426-2
- Kolektiv autorů, Sociální předpisy, Olomouc: Anag, 2002
- Příb, J., Voříšek, V., Důchodové pojištění v České republice, Olomouc: Anag, 1996
- Hejkal, T., Váchová, M., Nemocenské pojištění včetně pojistného na sociální zabezpečení podnikatelů, osob samostatně výdělečně činných a zaměstnanců malé organizace od roku 1996, Praha: Pragoeduca, 1996
- Kohout, A., Hrozinková, E., Československý živnostenský zákon 1991, Praha: Linde, 1992
- Burdová, E., O důchodovém zabezpečení pracujících, Praha: Práce, 1988
- Příb, J., Voříšek, V., Zákon o sociálním zabezpečení a související předpisy komentář, Praha: C.H.Beck, 1993
- Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí ČSR, Důchodové zabezpečení občanů, Praha: 1989
- Tkáč, V., Sociální zabezpečení v soukromém podnikání, Praha: Spektrum, 1991
- Kohout, A. Československý živnostenský zákon 1991. Praha: Linde, 1992. 245 s. ISBN 80-901210-0-4

- Příb, J., Nemocenské pojištění v praxi, Praha: GRADA Publishing, a.s., 2009. 208 s. ISBN 978-80-247-1969-6
- Provádění důchodového a nemocenského pojištění osob samostatně výdělečně činných a nemocenského pojištění zahraničních zaměstnanců. Metodický pokyn ředitelky ČSSZ č. 9/2008, Praha, 2008
- Metodický pokyn náměstkyně ústředního ředitele ČSSZ pro úsek sociálního pojištění č. 10/2004, Praha, 2004
- Merta, A., Sociální zabezpečení družstevních rolníků, Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1973, ISBN 07-004-73-02-39
- Boleslav, V., zákon č. 121/75 Sb., o sociálním zabezpečení s předpisy k němu vydanými a judikaturou, vydáno pro vnitřní účely Úřadu důchodového zabezpečení v Praze
- Odborný měsíčník Národní pojištění, vydává Česká správa sociálního zabezpečení

INTERNETOVÉ ZDROJE

- TOMEŠ, I.: *Ohlédnutí za významným dílem našich předků*, Národní pojištění, 2004, roč. 35, č. 6
- TOMEŠ, I.: přednáška k 80. výročí vyhlášení zákona č. 221/1924 Sb. z. a n. [online]. Přístup z : <http://www.socialni.cz/stranky/konference-80let/prispevky.htm#tomes1>
- Rys, V., Česká sociální reforma. Sociologická studie. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0588-0
- <http://www.cssz.cz/cz/osoby-samostatne-vydelecne-cinne/druhy-svc/>
- TRNKA, J., *Změny v důchodovém pojištění* [online]. IHNED.CZ. [cit. 5.1.2009]. Přístup z: <http://ihned.cz/c410041240-14142200-000000-d-zmeny-v-duchodovem-pojisteni>
- http://www.komora.cz/hk-cr-top-02-sede/hospodarska-komora-cr/co-je-hk-cr/historie/art_22165/historie-obchodnich-a-zivnostenskych-komor-na-uzemi-ceskych-zemi.aspx [online].
- <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/poskytovani-nemocenskeho-od-1-1-2009.htm>
- www.mpsv.cz
- www.cssz.cz
- www.portal.gov.cz

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1	Oznámení o zahájení samostatné výdělečné činnosti
Příloha č. 2	Přihláška k dobrovolné účasti na nemocenském pojištění OSVČ
Příloha č. 3	Odhláška z nemocenského pojištění OSVČ
Příloha č. 4	Přihláška OSVČ k účasti na důchodovém pojištění
Příloha č. 5	Oznámení OSVČ o ukončení výkonu samostatné výdělečné činnosti

Příloha 1

Evidenční štítek

Oznámení o zahájení (opětovném zahájení) samostatné výdělečné činnosti

OSSZ/PSSZ	Razítko OSSZ/PSSZ	Variabilní symbol důchodového pojištění – vyplní OSSZ/PSSZ
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
		Variabilní symbol nemocenského pojištění – vyplní OSSZ/PSSZ
		<input type="text"/>

1. Identifikace osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ)

1. Titul	2. Jméno	3. Příjmení	4. Rodné číslo	5. Datum narození
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
6. Rodné příjmení	7. Všechna dřívější příjmení			8. Pohlaví ¹
<input type="text"/>	<input type="text"/>			<input type="text"/>
9. Místo narození	10. Stát	11. Státní občanství	12. IČ	
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<i>Adresa trvalého pobytu</i>				
13. Ulice	14. Číslo popis./orient.	15. Obec	16. PSČ (Post Code)	17. Stát
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<i>Adresa pobytu v ČR (je-li trvalý pobyt mimo ČR)</i>				
18. Ulice	19. Číslo popis./orient.	20. Obec	21. PSČ (Post Code)	
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<i>Kontaktní adresa</i>				
22. Ulice	23. Číslo popis./orient.	24. Obec	25. PSČ (Post Code)	26. Stát
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
27. Telefon	28. Fax	29. E-mail		
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>		

2. Údaje o samostatné výdělečné činnosti (SVČ)

30. Datum zahájení (opětovného zahájení) SVČ	31. SVČ jsem oprávněn/a vykonávat od:
<input type="text"/>	<input type="text"/>

3. Údaje o důchodovém pojištění v cizině

32. Jiný stát, na jehož území je výdělečná činnost vykonávána	33. OSVČ je (byla) účastna sociálního pojištění na území toho státu? ANO / NE			
<input type="text"/>	<input type="text"/>			
<i>Cizozemský nositel pojištění</i>				
34. Název	35. Cizozemské číslo pojištění			
<input type="text"/>	<input type="text"/>			
36. Ulice	37. Číslo popis./orient.	38. Obec	39. PSČ (Post Code)	40. Stát
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

4. Vedlejší samostatná výdělečná činnost

Splňuji podmínku pro výkon vedlejší SVČ z důvodu:

Název a adresa zaměstnavatele

41. Zaměstnání od

42. Nároku na výplatu částečného nebo plného invalidního důchodu nebo přiznání starobního důchodu

Uvedte: 43. Druh pobíraného důchodu 44. Plátce důchodu 45. Starobní důchod přiznán od: 46. Částečný/plný invalidní důchod vyplácen od:

47. Nároku na rodičovský příspěvek nebo na peněžitou pomoc v mateřství (PPM) nebo nemocenské z důvodu těhotenství a porodu, z nemocenského pojištění zaměstnanců, není-li nárok na PPM od:

48. Péče o závislou osobu od:

49. Výkon vojenské služby od:

50. Nezaopatřené dítě³ od:

ČSSZ – 89 532 5 1/2009

2 9 9 0 4 6 1 6 9 6

Vysvětlivky:
¹ Vyplní cizí státní příslušník, který nemá přidělené rodné číslo
² Nehodící se škrtněte
³ Nezaopatřené dítě dle ust. § 20 odst. 3 písm. a) zákona č. 155/1995 Sb., v platném znění (studium)

ČSSZ – 89 532 5 1/2009

5. Údaje o osobě, se kterou je vykonávána spolupráce

51. Titul	52. Jméno	53. Příjmení	54. Rodné číslo	55. Datum narození
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
56. Rodné příjmení	57. IČ			
<input type="text"/>	<input type="text"/>			
<i>Adresa trvalého pobytu nebo adresa hlášeného pobytu v ČR není-li trvalý pobyt v ČR</i>				
58. Ulice	59. Číslo popis./orient.	60. Obec	61. PSČ (Post Code)	62. Stát
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

6. Přihláška k účasti na nemocenském pojištění OSVČ

63. K účasti na pojištění se přihlašuji od:

64. Název zdravotní pojišťovny

7. Údaje o nemocenském pojištění

65. Název předchozího orgánu, který prováděl nemocenské pojištění, pokud jím není ČSSZ	66. Název orgánu, který v současnosti provádí nemocenské pojištění, pokud jím není ČSSZ			
<input type="text"/>	<input type="text"/>			
67. Předchozí doba účasti na nemocenském pojištění v cizině od: <input type="text"/>	do: <input type="text"/>			
<i>Cizozemský nositel nemocenského pojištění</i>				
68. Název	69. Cizozemské číslo pojištění			
<input type="text"/>	<input type="text"/>			
70. Ulice	71. Čís. pop./orient.	72. Obec	73. PSČ (Post Code)	74. Stát
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

8. Číslo účtu, ze kterého bude hrazeno pojistné

75. Předčíslí účtu	76. Číslo účtu	77. Kód banky
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Prohlašuji, že uvedené údaje jsou pravdivé a že jsem si vědom/a povinnosti hlásit změny.

78. Datum	79. Podpis OSVČ	80. Počet příloh
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Vysvětlivky:

1 Vyplní cizí státní příslušník, který nemá přidělené rodné číslo

2 Nehodící se škrtněte

3 Nezaopatřené dítě dle ust. § 20 odst. 3 písm. a) zákona č. 155/1995 Sb., v platném znění (studium)

Příloha 2

Evidenční štítek

Příhláška k dobrovolné účasti na nemocenském pojištění OSVČ

OSSZ/PSSZ

Razítko OSSZ/PSSZ

Variabilní symbol nemocenského
pojištění – vyplní OSSZ/PSSZ

1. Identifikace osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ)

1. Titul	2. Jméno	3. Příjmení	4. Rodné číslo	5. Datum narození
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
6. Rodné příjmení				
<input type="text"/>				

2. Příhláška k účasti na nemocenském pojištění

7. K účasti na pojištění se přihlašuji od:	<input type="text"/>	8. Datum zahájení (opětovného zahájení) SVČ	<input type="text"/>
9. Název zdravotní pojišťovny			
<input type="text"/>			

3. Údaje o nemocenském pojištění

10. Název předchozího orgánu, který prováděl nemocenské pojištění, pokud jím není ČSSZ	11. Název orgánu, který v současnosti provádí nemocenské pojištění, pokud jím není ČSSZ			
<input type="text"/>	<input type="text"/>			
12. Předchozí doba účasti na nemocenském pojištění v cizině od: <input type="text"/> do: <input type="text"/>				
<i>Cizozemský nositel nemocenského pojištění</i>				
13. Název	14. Cizozemské číslo pojištění			
<input type="text"/>	<input type="text"/>			
15. Ulice	16. Čís. pop./orient.	17. Obec	18. PSČ (Post Code)	19. Stát
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Prohlašuji, že uvedené údaje jsou pravdivé a že jsem si vědom/a povinnosti hlásit změny.

20. Datum	21. Podpis OSVČ
<input type="text"/>	<input type="text"/>

4 8 7 0 4 7 6 4 0 0

ČSSZ – 89 325 2
1/2009

Příloha 3

Okresní (Pražská) správa sociálního zabezpečení v

ODHLÁŠKA

z nemocenského pojištění osoby samostatně výdělečně činné *)

1. Rodné číslo

--	--

2. Jméno

--

3. Příjmení

--

4. Trvalý pobyt

--

5. Odhlášen dnem

.....

den měsíc rok

(uvedte poslední den účasti na nemocenském pojištění)

Datum

*) za osoby samostatně výdělečně činné se považují i osoby, které spolupracují při výkonu samostatné výdělečné činnosti

.....
podpis osoby
samostatně výdělečně činné

ČSSZ - 89 327 1

1/2006

Příloha 4

Evidenční štítek

Příhláška OSVČ k účasti na důchodovém pojištění

OSSZ/PSSZ

Razítko OSSZ/PSSZ

Variabilní symbol důchodového
pojištění – vyplní OSSZ/PSSZ

1. Identifikace osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ)

1. Titul	2. Jméno	3. Příjmení	4. Rodné číslo	5. Datum narození
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
6. Rodné příjmení				
<input type="text"/>				

2. Příhláška k účasti na důchodovém pojištění

7. K účasti na důchodovém pojištění se přihlašuji na rok
Účast na DP vzniká od 1. 1. kalendářního roku nebo dnem
zahájení činnosti v daném kalendářním roce

Prohlašuji, že uvedené údaje jsou pravdivé a že jsem si vědom/a povinnosti hlásit změny.

8. Datum	9. Podpis OSVČ
<input type="text"/>	<input type="text"/>

4 8 8 8 3 3 9 0 3 6

ČSSZ – 89 326 6
1/2009

Příloha 5

Evidenční státek		Oznámení OSVČ o ukončení výkonu samostatné výdělečné činnosti (nepovinný tiskopis)			
OSSZ/PSSZ					Razítko OSSZ/PSSZ
Identifikace osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ)					
1. Titul	2. Jméno	3. Příjmení	4. Rodné číslo (nebylo-li přiděleno uveďte datum narození)		
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>		
5. Rodné příjmení	6. Variabilní symbol důchodového pojištění				
<input type="text"/>	<input type="text"/>				
<i>Adresa</i>					
7. Ulice	8. Čís. pop./orient.	9. Obec	10. PSČ (Post Code)	11. Stát	
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
12. Výkon samostatné výdělečné činnosti skončil / skončí dnem <input type="text"/>					
Samostatná výdělečná činnost přestala / přestane být vykonávána z důvodu: ¹					
13. Ukončení samostatné výdělečné činnosti		☐	15. Pozastavení výkonu samostatné výdělečné činnosti		☐
14. Zániku oprávnění vykonávat samostatnou výdělečnou činnost		☐	16. Úmrtí		☐
		17. Datum	18. Podpis OSVČ		
1 4 0 1 3 9 2 2 3 5		<input type="text"/>	<input type="text"/>		
¹ Označte důvod skončení samostatné výdělečné činnosti					
ČSSZ - 89 331 1 1/2009					

RESUMÉ

Social security system has long term effect on economy of every state and is influenced not only by its history, practice, habits etc., but also by international contexture.

The purpose of my thesis is to analyse historical and contemporary development of legal regulations and explained position and obligation of self-employed persons. One of the most important impulse for this thesis was a new Sickness Protection Act 2006, which means a lot of changes for self-employed persons.

The thesis is composed of five chapters, each of them dealing with different aspects of social security of self-employed persons.

Chapter One is introductory and explains why I have chosen this topic.

Chapter Two defines basic terminology used in the thesis: social security system a self-employed person. The other aim of the first chapter is to introduce self-employed persons and explained their position in social security system. Since 1 January 2004 the self-employed are divided into two groups: full time self-employed and part time employed, who parallel works as self-employed and employees at the same time.

In next chapter I described historical development of self-employed persons. The foundation of the current insurance system applicable to the self-employed were laid in 1990 by adopting the definition of the self-employed. Until then, a special category incorporated farmers, people providing services under a special licence issued by local governments and artists.

Chapter Four examines The Basic Pension Insurance for old age, survivors and invalidity pensions are compulsory for self-employed persons. The self-employed persons are also covered for health care – benefits in case of sickness and maternity. The sickness insurance is not compulsory for them, but they may join on a voluntary basis. About this you can read in chapter Five.

Chapter six deals with the problem of health insurance of self-employed persons and in chapter Seven is described the organization of social security in Czech Republic.

In the end of this thesis I summarized contemporary legislation and showed the latest resolutions of problems in social system.

Position of self-employed persons in social security

self-employed persons

osoby samostatně výdělečně činné

social security

sociální zabezpečení

pension insurance

důchodové pojištění

sickness insurance

nemocenské pojištění

